

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра обліку та оподаткування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: Облік і аудит дебіторської заборгованості на
ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС»

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0712-оа-1
спеціальності 071 облік і оподаткування
освітньої програми облік і аудит

Е.В. Добровольський

Керівник: к.н.держ.упр., доцент Пушкарь І.В.

Рецензент: к.е.н., ст. викладач Гороховець Ю.А.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ Н.М. Проскуріна
«____» _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Добровольському Едуарду Владиславовичу

1. Тема роботи: Облік і аудит дебіторської заборгованості на ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС»
керівник роботи Пушкарь Ірина Володимирівна, к.н.держ.упр., доцент,
затверджені наказами ЗНУ від 01.05.2023 р. № 650-с, від 18.09.2023 №1446-с.
2. Строк подання студентом роботи 01 грудня 2023р.
3. Вихідні дані до проекту (роботи) Фінансова та податкова звітність ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС», законодавчі та нормативні акти України, первинні документи підприємства, статистичні матеріали.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити): дослідити теоретичні основи до обліку і аудиту дебіторської заборгованості; вивчити організаційно-методичні аспекти обліку і аудиту дебіторської заборгованості на ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС»; визначити шляхи удосконалення бухгалтерського обліку і аудиту дебіторської заборгованості.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 18 рис., 36 табл., 3 додатки.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	к.н.держ.упр., доцент Пушкарь І.В.	19.08.2023	19.08.2023
2	к.н.держ.упр., доцент Пушкарь І.В.	16.09.2023	16.09.2023
3	к.н.держ.упр., доцент Пушкарь І.В.	07.10.2023	07.10.2023

7. Дата видачі завдання: 01.06.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	липень 2023	виконано
2.	Написання вступу	липень 2023	виконано
3.	Виконання першого розділу	серпень 2023	виконано
4.	Виконання другого розділу	вересень 2023	виконано
5.	Виконання третього розділу	жовтень 2023	виконано
6.	Написання висновків	листопад 2023	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	листопад 2023	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	грудень 2023	виконано

Студент _____
(підпис)

Е.В. Добровольський

Керівник роботи _____
(підпис)

І.В.Пушкарь

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____

В.В. Сьомченко

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 124 с., 3 розділи, 18 рис., 36 табл., 3 додатків, 100 джерел.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ, ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, РЕЗЕРВ СУМНІВНИХ БОРГІВ, АУДИТ, ПРОЦЕДУРИ АУДИТУ.

Об'єкт дослідження – процес обліку та аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві.

Метою кваліфікаційної роботи є наукове обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій з удосконалення організаційно-методичного забезпечення бухгалтерського обліку та аудиту дебіторськлї заборгованості підприємства.

Методи дослідження: загальнонаукові так і емпіричні методи дослідження: методи ретроспективного аналізу, узагальнення і порівняння, групування і узагальнення, статистичні методи, аналізу і синтезу, логічного моделювання і абстрагування, систематизації і узагальнення, графічний, абстрактно-логічні методи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних та методичних положень і розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку та аудиту дебіторської заборгованості для забезпечення інтересів користувачів у сучасних економічних умовах.

У процесі дослідження отримано такі наукові результати, яким притаманна наукова новизна:

набули подальшого розвитку:

- тлумачення поняття «дебіторської заборгованості»;
- класифікація дебіторської заборгованості для потреб управління;

удосконалено

- організацію бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості через регламентацію визначених елементів облікової політики в частині таких відносин (аналітичні рахунки бухгалтерського обліку, визнання сумнівної та безнадійної заборгованості);

- процедурне забезпечення аудиту дебіторської заборгованості на етапі отримання достатніх та відповідних аудиторських доказів;

- методичку управління дебіторською заборгованістю на підприємстві.

Отримані результати дослідження спрямовані на вдосконалення обліку і аудиту дебіторської заборгованості в системі забезпечення інтересів користувачів. Застосування на практиці запропонованих автором рекомендацій дозволить забезпечити адекватне відображення операцій з обліку дебіторської заборгованості сучасним умовам господарювання, своєчасне одержання та аналіз необхідної інформації керівництвом. Отримані результати дослідження спрямовані на підвищення достовірності та оперативності обліку дебіторської заборгованості та можуть використовуватися при розробці нормативних матеріалів з бухгалтерського обліку та аудиту.

SUMMARY

Qualifying work contains: 124 pp., 3 sections, 36 tab., 18 fig., 80 references.

ACCOUNTING, WORKING CAPITAL, RECEIVABLES, RESERVE FOR DOUBTFUL DEBT, AUDIT, AUDIT PROCEDURES.

The object of the process of accounting and auditing of receivables at the enterprise.

The purpose of the qualification work is the scientific substantiation of theoretical provisions and the development of practical recommendations for improving the organizational and methodological support of accounting and auditing of the company's receivables.

Research methods: general scientific and empirical methods of research: methods of retrospective analysis, generalization and comparison, grouping and generalization, statistical methods, analysis and synthesis, logical modeling and abstraction, systematization and generalization, graphic, abstract-logical methods.

The scientific novelty of the obtained results lies in the substantiation of theoretical and methodological provisions and the development of practical recommendations for improving the accounting and auditing of receivables to ensure the interests of users in modern economic conditions.

In the process of research, the following scientific results were obtained, which are characterized by scientific novelty:

acquired further development:

- interpretation of the concept of «receivables»;
- classification of receivables for management needs;

improved:

- organization of accounts receivable accounting through the regulation of certain elements of the accounting policy in terms of such relations (analytical

accounting accounts, recognition of doubtful and bad debts);

- procedural support for the audit of receivables at the stage of obtaining sufficient and relevant audit evidence;

- method of managing receivables at the enterprise.

The obtained results of the study are aimed at improving the accounting and auditing of receivables in the system of ensuring the interests of users. The practical application of the recommendations proposed by the author will ensure adequate reflection of accounts receivable accounting operations in modern business conditions, timely receipt and analysis of the necessary information by the management. The obtained results of the research are aimed at increasing the reliability and efficiency of accounts receivable accounting and can be used in the development of regulatory materials on accounting and auditing.

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ЗУ – Закон України

КМУ – Кабінет міністрів України

НП(с)БО – Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку

НП(с)БО 10 – Дебіторська заборгованість: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10, затв. Наказом МФУ від 08.10.1999 р. № 237

НП(с)БО 13 – Фінансові інструменти: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13, затв. Наказом МФУ від 30.11.2001 р. № 559

МСБО – Міжнародні (стандарт) бухгалтерського обліку

МСБО 3 – Фінансові інструменти: подання Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку

МСБО 39 – Фінансові інструменти: визнання та оцінка Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку

ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» – Товариство з обмеженою відповідальністю «ГОЛДЕН ЛАЙНС»

ДЗ – дебіторська заборгованість

РСБ – резерв сумнівних боргів

грн. – гривень

тис. грн. – тисяч гривень

коп. – копійки

р. – рік

рр. – роки

Дт – дебет

Кт – кредит

і т.д. – і так далі

% – відсотки

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

РЕФЕРАТ

SUMMARY

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ВСТУП	11
РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ	15
1.1 Економічна сутність дебіторської заборгованості в економіці України.....	15
1.2 Облікові аспекти дебіторської заборгованості в трансформаційних умовах.....	32
1.3 Процедурне забезпечення аудиту дебіторської заборгованості.....	42
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС»	51
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	51
2.2 Організація ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.....	60
2.3 Методичне забезпечення аудиту дебіторської заборгованості.....	73
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ	80
3.1 Удосконалення системи бухгалтерського обліку на підприємстві ...	80
3.2 Удосконалення виконання аудиторських процедур на підприємстві.	87
3.3 SWOT аналіз як метод управління дебіторською заборгованістю на підприємстві.....	94
ВИСНОВКИ.....	106
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	110

ДОДАТОК А Методи управління дебіторською заборгованістю.....	120
ДОДАТОК Б Методи формування політики управління підприємством	122
ДОДАТОК В Порівняльна характеристика методів визначення резерву сумнівних боргів.....	123

ВСТУП

Значна сума наявної заборгованості між українськими підприємствами, призводить до сумнівно відомої кризи неплатежів. Криза неплатежів призводить до гальмування розвитку ринків, на яких працюють підприємства (внаслідок недоотримання грошових коштів, які б підприємства могли вкладати у свій подальший розвиток), платіжна криза є значною проблемою у національній економіці в цілому.

У вирішення проблемних питань обліку дебіторської заборгованості підприємства зробили суттєвий внесок такі учені-економісти, як: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, С.Л. Береза, О.О. Василик, В.М. Костюченко, Н.М. Малюга, В.Ф. Палій, О.А. Петрик, В.С. Рудницький В.Я. Савченко та інші.

Огляд наукової літератури дозволив зауважити, що питання, які пов'язані зі створенням систематизованої методики обліку дебіторської заборгованості, залишаються у дискусійній площині та потребують ретельного вивчення. Все це зумовили вибір теми та визначили спрямованість дослідження.

Актуальність теми дослідження визначається важливістю удосконалення організації розрахунків, у дослідженні та вирішенні глобальних економічних проблем України, і необхідністю трансформації бухгалтерського обліку відповідно до економічних відносин пов'язаних з ринками.

Саме ефективна організація розрахунків повинна активно сприяти зміцненню договірної дисципліни, підвищенню відповідальності підприємств за своєчасне здійснення платежів за всіма зобов'язаннями; прискоренню обороту коштів; ефективному використанню тимчасово вільних коштів.

Метою кваліфікаційної роботи є наукове обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій з удосконалення

організаційно-методичного забезпечення бухгалтерського обліку та аудиту дебіторськлї заборгованості підприємства.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначені і вирішувалися такі завдання:

- дослідити економічну сутність «дебіторська заборгованість» з метою її уточнення;
- доповнити класифікацію дебіторської заборгованості для потреб управління;
- порівняти особливості обліку дебіторської заборгованості за П(С)БО та МСФЗ;
- проаналізувати сучасний стан дебіторської заборгованості дослідженого підприємства та розробити рекомендації щодо покращення його фінансового стану;
- визначити теоретичні і практичні аспекти удосконалення існуючої моделі бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості на підприємстві;
- обґрунтувати доцільність нарахування резерву сумнівних боргів;
- визначити напрями удосконалення процедурного забезпечення аудиту дебіторської заборгованості;
- розвинути організаційно-методичні положення управління дебіторською заборгованістю.

Об'єкт дослідження – процес обліку та аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційно-методичних та практичних положень обліку та аудиту дебіторської заборгованості.

Для досягнення поставленої мети були використані як загальнонаукові так і емпіричні методи дослідження. Методи ретроспективного аналізу, узагальнення і порівняння – для розкриття економічного змісту дебіторської заборгованості. Для цілей управління використовувались методи групування та узагальнення. Статистичні методи та методи аналізу і синтезу застосовано

при оцінці стану дебіторської заборгованості. Для удосконалення моделі бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості було використано метод логічного моделювання.

Для обґрунтування доцільності нарахування резерву сумнівних боргів використано метод абстрагування. Для удосконалення процедурного забезпечення аудиту дебіторської заборгованості, а також методики управління дебіторською заборгованістю застосовувались методи систематизації та узагальнення. Графічний метод було використано при побудові таблиць, рисунків і діаграм. Абстрактно – логічні методи були застосовані під час формулювання теоретичних висновків і узагальнення результатів дослідження.

У процесі дослідження отримано наукові результати, яким притаманна наукова новизна:

- уточнено поняття «дебіторська заборгованість», як «частина оборотного капіталу підприємства, яка являє собою заборгованість юридичних та фізичних осіб що виникла внаслідок минулих подій, у вигляді суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів»;

- доповнено класифікацію дебіторської заборгованості для потреб управління з метою оцінки ефективності наявної кредитної політики та збільшення рівня прибутковості підприємства;

- удосконалено організацію бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості через регламентацію визначених елементів облікової політики в частині таких відносин (аналітичні рахунки бухгалтерського обліку, визнання сумнівної та безнадійної заборгованості);

- удосконалено процедурне забезпечення аудиту дебіторської заборгованості на етапі отримання достатніх та відповідних аудиторських доказів;

- удосконалено методику управління дебіторською заборгованістю на підприємстві, що дозволить розширити ринки збуту та збільшити ефективність діяльності підприємства.

Теоретичною та методичною основою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем бухгалтерського обліку і аналізу основних засобів; законодавчі та нормативні акти з питань бухгалтерського обліку, зокрема з обліку основних засобів тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні рекомендацій, спрямованих на вдосконалення обліку і аудиту дебіторської заборгованості в системі забезпечення інтересів користувачів. Застосування на практиці запропонованих автором рекомендацій дозволить забезпечити адекватне відображення операцій з обліку дебіторської заборгованості сучасним умовам господарювання, своєчасне одержання та аналіз необхідної інформації керівництвом. Отримані результати дослідження спрямовані на підвищення достовірності та оперативності обліку дебіторської заборгованості та можуть використовуватися при розробці нормативних матеріалів з бухгалтерського обліку та аудиту.

Основні результати дослідження, що викладені в кваліфікаційній роботі, пройшли апробацію шляхом обговорення на XV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Modern movement of science» (19-20 жовтня 2023 року м. Дніпро) та I Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Progressive opportunities and solutions of advanced society» (16-17 листопада 2023 року м. Дніпро).

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань і додатків. Основний зміст викладено на 91 сторінці друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

1.1 Економічна сутність дебіторської заборгованості в економіці України

Дебіторська заборгованість є одним з негативних явищ в економіці будь-якої країни. Велика сума заборгованостей, які існують між українськими підприємствами призводить до відомої кризи неплатежів.

Згідно даних Державної статистики України загальний обсяг дебіторської заборгованості станом на 31 грудня 2022 року склав 1 701 397,3 тис.грн. У галузях економіки країни вона розподілилась наступним чином (рисунок 1.1).

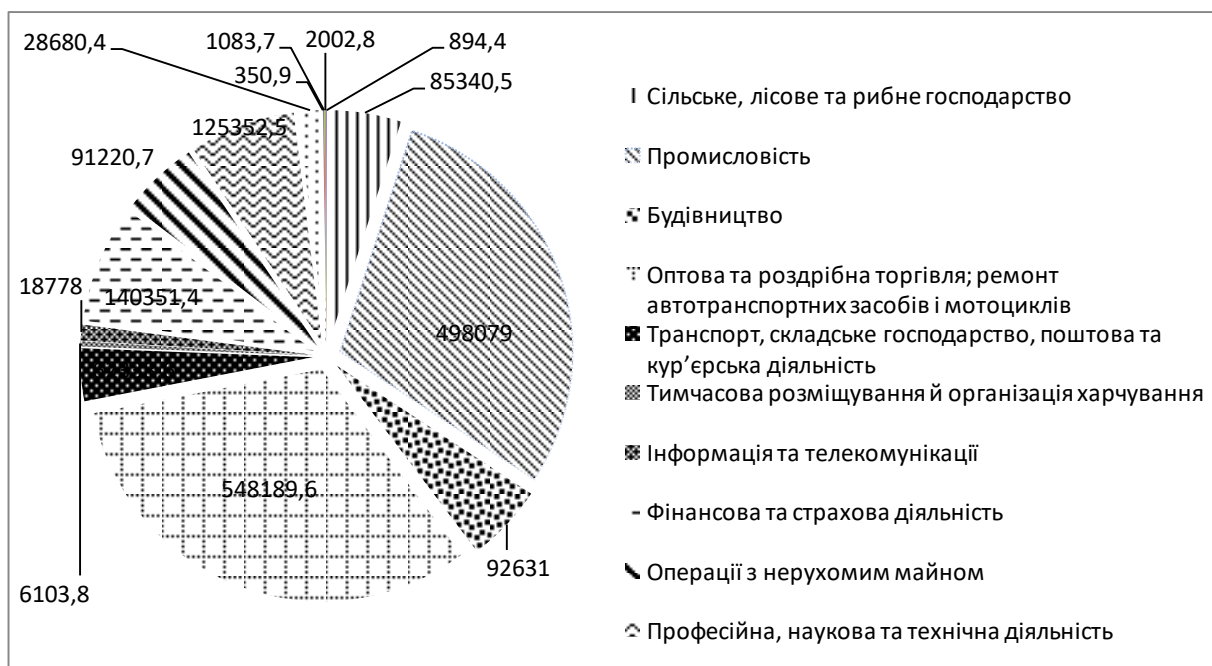

Рисунок 1.1 – Структура дебіторської заборгованості по галузях економіки станом на 31 грудня 2022 року

Криза неплатежів призводить до гальмування розвитку ринків, на яких працюють дані підприємства (внаслідок недоотримання грошових коштів, які б підприємства могли вкладати у свій подальший розвиток), платіжна криза являє собою одне з найбільших негативних явищ у національній економіці в цілому [20].

У ринкових умовах господарювання взаємовідносини між підприємствами мають характер грошових розрахунків. Розрахунки між підприємствами – це одна з необхідних складових розширеного відтворення. Вони опосередковують розподіл і перерозподіл суспільного продукту, перехід його з товарної форми в грошову, і навпаки. Розрахунки ґрунтуються на економічній базі кругообігу коштів в процесі виробництва. Саме для нормального функціонування всіх ланок підприємства необхідно мати достовірну інформацію про дебіторську заборгованість в системі розрахунків з покупцями. Збільшення дебіторської заборгованості призводить до негативних чинників:

- відволікання коштів з обороту і відповідно стримування інноваційного розвитку;
- при тривалому неповерненні дебіторської заборгованості здійснюється обезцінення коштів, тобто втрачається цінність грошей в часі, особливо в умовах фінансової кризи, що призвела до значної інфляції;
- підприємства змушені брати позики під значні відсотки, що призводить до додаткових втрат.

Поняття «дебіторська заборгованість» розглядається як в нормативних документах так і в працях сучасних науковців. Сучасне трактування поняття «дебіторська заборгованість» з'явилося ще у 8 ст. н.е. Е. Дегранж, Дж. Дзаппи зробили значний внесок, адже вони почали розглядати дебіторську заборгованість як один з показників, що характеризує фінансовий стан підприємства – показник його фінансової конкурентоспроможності, тобто кредитоспроможності, платоспроможності, виконання зобов'язань перед іншими підприємствами.

У порівнянні з більш пізніми періодами зміст дебіторської заборгованості дещо змінився, проте основне ототожнення з боргом або заборгованістю залишилося незмінним.

О.Є. Федорченко визначає дебіторську заборгованість як суму боргів юридичних і фізичних осіб підприємству в готівковій та безготівковій формах, яка виникає внаслідок господарських операцій, що відбулися в результаті минулих подій та підлягають погашенню у майбутньому [4].

О.М. Кияшко ідентифікує дебіторську заборгованість як суму заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, що виникла в результаті минулих подій, яку кредитор має право вимагати відшкодувати [5].

У свою чергу К.С. Сурніна зазначає, що дебіторська заборгованість – частина оборотного капіталу, а також вимоги на його отримання у вигляді готівки, матеріальних та інших ресурсів від господарюючих суб'єктів. Тому найбільш точна її дефініція наступна: «дебіторська заборгованість – це майно (матеріальні ресурси), що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів». Наведене визначення дає уявлення про економічну природу дебіторської заборгованості і визначає її місце в бухгалтерському обліку [6].

Л.В. Черненко найбільш прийнятним вважає визначення, відповідно до якого дебіторська заборгованість є правами (вимогами), що належать продавцю (постачальнику) як кредитору на отримання [7].

Західні економісти розглядають дебіторську заборгованість як цілісну категорію, яка включає «кредитну політику» та «політику управління дебіторською заборгованістю».

Наведені трактування поняття «дебіторська заборгованість» підтверджують те, що існують певні розбіжності у визначенні даного поняття. Такі вчені як С.Ф. Голов та О. Г. Лищенко розглядають дебіторську заборгованість як фінансовий актив [8]. Л.Ш. Лозовський, С. Л. Береза зазначають, що дебіторська заборгованість являє собою суму боргів.

З наведених визначень, як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, можна зробити висновок, що поняття «дебіторська заборгованість» має певні і однакові ознаки: сума боргів та кредит (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Підходи щодо розуміння терміну «дебіторської заборгованості» в економічній літературі

№	Автор (джерело)	Сутність поняття «Дебіторська заборгованість»
1	2	3
1.	Голов С.Ф. [8]	фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони
2.	Лищенко О.Г. [9]	фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства
3.	Крайник О.П., Клепікова З.В. [10]	форма відстрочки платежу – (відкритий кредит) неформальна або формальна угода, яка передбачає виконання послуг замовником або реалізації продукції покупцю з відстрочкою оплати за них. Такий кредит вважається безкоштовним та без чіткого визначення строку
4.	Белозерцев В.І. [11]	грошове вираження результату вимушеної або заздалегідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами (юридичними або фізичними особами), що мала місце у минулому та борг за неї може бути достовірно визначений, узгоджений з контрагентом та сплачений підприємству у майбутньому, а в поточний момент відображений у балансі підприємства як актив
5.	Кірейцев Г.Г. [12]	складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг
6.	Береза С.Л. [13]	сума боргів юридичних і фізичних осіб перед підприємством
7.	Матицина Н. [14]	розмір неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед підприємством після настання встановленого договором строку оплати

Така різноманітність дефініцій, спричинена існуванням різних підходів до розуміння досліджуваного поняття (економічний, фінансовий, обліковий тощо).

Ми погоджуємося з думкою професора Г.Г. Кірейцева, який розглядає дебіторську заборгованість як частину оборотного капіталу та вважаємо необхідним доповнити дане поняття. Сутність запропонованої дефініції на відміну від існуючих надає можливість розкрити поняття дебіторської

заборгованості з двох боків: як частину оборотного капіталу та як частину зобов'язань.

Отже, дебіторська заборгованість – це частина оборотного капіталу підприємства, яка являє собою заборгованість юридичних та фізичних осіб що виникла внаслідок минулих подій, у вигляді суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

Задля уникнення непорозумінь в практичній обліковій діяльності підприємств необхідно детально розглянути сутність поняття «дебіторська заборгованість» в нормативних документах. Отже, усі визначення поняття «дебіторська заборгованість», що наведені в нормативних документах сформульовані таким чином, що лише перераховують складові даного поняття, а саме визначають її як об'єкт обліку (таблиця 1.2). Так, згідно з нормативними документами до дебіторської заборгованості слід віднести суму заборгованості дебіторів підприємству, заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів, сума вимог банку до юридичних і фізичних осіб на певну дату та фінансовий актив установи, що виникає у наслідок договірних відносин між двома юридичними особами [1].

Таблиця 1.2 – Визначення поняття «дебіторська заборгованість» в нормативних документах України

Джерело	Визначення
1	2
НП(с)БО 10 [2]	Дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів на певну дату.
НП(с)БО 13 [3]	Дебіторська заборгованість – це один із видів фінансових активів і визначається як контракт, що надає право отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства.
Інструкція з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ [15]	Дебіторська заборгованість – фінансовий актив установи, що виникає унаслідок договірних відносин між двома юридичними особами, серед яких одна, що є власником активу, після настання відповідних умов угоди має право на отримання платежів, товарів, робіт та послуг.
Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України [16]	Дебіторська заборгованість – це сума вимог банку до юридичних і фізичних осіб на певну дату щодо отримання активів, послуг тощо.

Продовження таблиці 1.2

1	2
Інструкції щодо заповнення форми звітності № 1 [17]	Дебіторська заборгованість – заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів (у тому числі яка забезпечена векселями) за надані їм продукцію, товари, роботу або послуги; фінансових і податкових органів за податками, зборами та іншими платежами до бюджету; також заборгованість з сум нарахованих дивідендів, відсотків, роялті тощо, що підлягають надходженню; заборгованість пов'язаних сторін та з внутрішньовідомчих розрахунків; інша поточна дебіторська заборгованість.
Міжгалузеві нормативи чисельності працівників бухгалтерського обліку [18]	Дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі [19]	Дебіторська заборгованість – сума заборгованості суб'єкту державного сектору на певну дату, що виникає внаслідок обмінних та необмінних операцій.

Виходячи з визначення Г.Г. Кірейцева, що дебіторська заборгованість це частина оборотного капіталу, зазначимо, що оборотним капіталом (обіговими коштами) називають засоби виробництва, що, на відміну від основних фондів, беруть участь тільки в одному виробничому циклі, під час якого цілком переносять свою вартість на вартість готової продукції.

Оборотний капітал складається з двох частин – оборотних фондів і фондів обігу (рисунок 1.2).

Оборотні фонди у своїй речовій формі утворюють предмети праці. Вони змінюють свою натуральну форму і фізико-хімічні властивості.

Обігові кошти повинні забезпечувати безперервність виробництва і реалізації продукції підприємства [20].

За умов звичайної господарської діяльності вони безперервно здійснюють кругообіг, знаходячись то на стадії виробництва, то у сфері обігу, змінюючи при цьому свою форму у відносно короткий строк (менший за рік або операційний цикл).

Так, запаси сировини і матеріалів передаються на подальшу обробку у виробничі цехи, де з них виготовляється продукція.

Рисунок 1.2 – Склад оборотного капіталу підприємства

Запаси готової продукції після продажу переходять у дебіторську заборгованість, яка, в свою чергу, з настанням строку платежу перетворюється на грошові кошти (рисунку 1.3).

За НП(с)БО оборотні кошти – це грошові кошти, не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу або дванадцяти місяців від дати балансу.

Оборотні засоби підприємства перебувають у постійному русі, переходять зі сфери обігу до сфери виробництва і у формі готової продукції знову повертаються у сферу обігу. Оборотні засоби є найбільш мобільною порівняно з основними засобами частиною активів підприємства.

Оборотні кошти підприємства мають такі складові:

1) виробничі запаси (сировини, основних та допоміжних матеріалів, покупних напівфабрикатів, комплектуючих виробів, тари, пального, запасних частин для ремонту устаткування тощо), які призначені для виробництва продукції, обслуговування виробництва та адміністративних потреб;

- 2) незавершене виробництво – це предмети праці, які перебувають на певний момент у виробничому процесі на різних стадіях обробки;
- 3) напівфабрикати власного виробництва – це предмети праці, які пройшли обробку в межах одного цеху (підрозділу) і можуть бути реалізовані або передані для подальшої обробки до іншого цеху (підрозділу);
- 4) малоцінні предмети та інвентар – засоби виробництва строком використання менше року або операційного циклу, якщо він триваліший за рік;
- 5) залишки на складі готової продукції, яка відповідає технічним і якісним характеристикам згідно з договором поставки або іншим нормативним актам;
- 6) товари відвантажені, але не сплачені (час оплати яких ще не настав);
- 7) дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів і перед підприємством на конкретний момент;
- 8) залишки грошей у касі підприємства;
- 9) грошові кошти на банківських рахунках;
- 10) інші (у складі оборотних активів також можуть бути товари – матеріальні цінності, які придбані й утримуються підприємством з метою подальшого їх продажу [16]).

Дебіторська заборгованість представляє собою:

- заборгованість перед підприємством покупців або замовників за надані їм товари, роботи чи послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем);
- заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету;
- сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів;
- сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті, що підлягають надходженню;

- заборгованість взаємопов'язаних сторін;
- заборгованість за внутрішньовідомчими розрахунками [17].

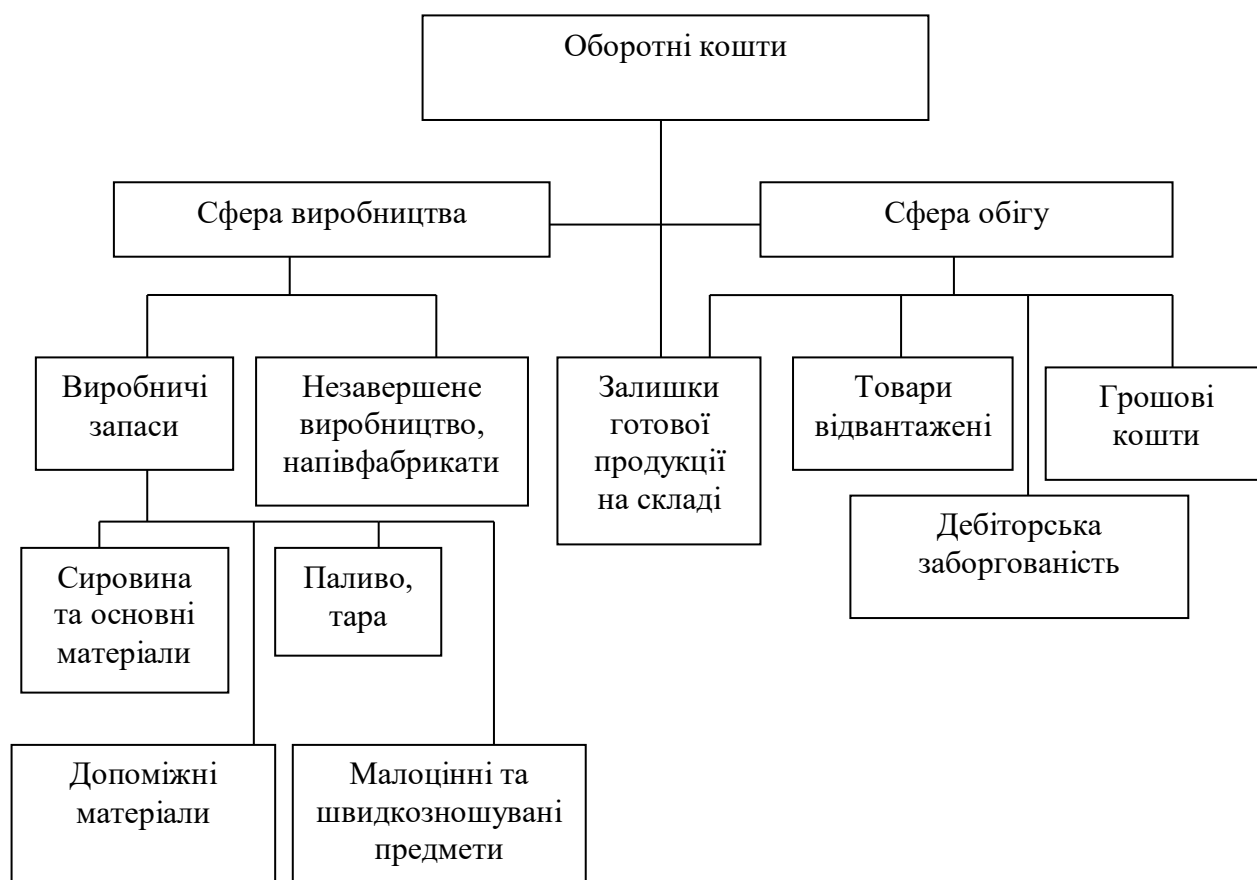

Рисунок 1.3 – Склад оборотних активів підприємства

Виникнення дебіторської заборгованості – це об'єктивний процес, який зумовлений існуванням ризиків при проведенні взаєморозрахунків між контрагентами за результатами господарської операції. Проте на її розмір та структуру впливає ряд факторів, які можна поділити на дві основні групи: зовнішні та внутрішні.

Зовнішні фактори практично не залежать від діяльності підприємств і обмежити їх вплив досить складно.

До зовнішніх факторів належать : загальний стан економіки в країні, тарифи або ціни на транспортування, сезонність виробництва і продажів, рівень доходів населення (рисунок 1.4).

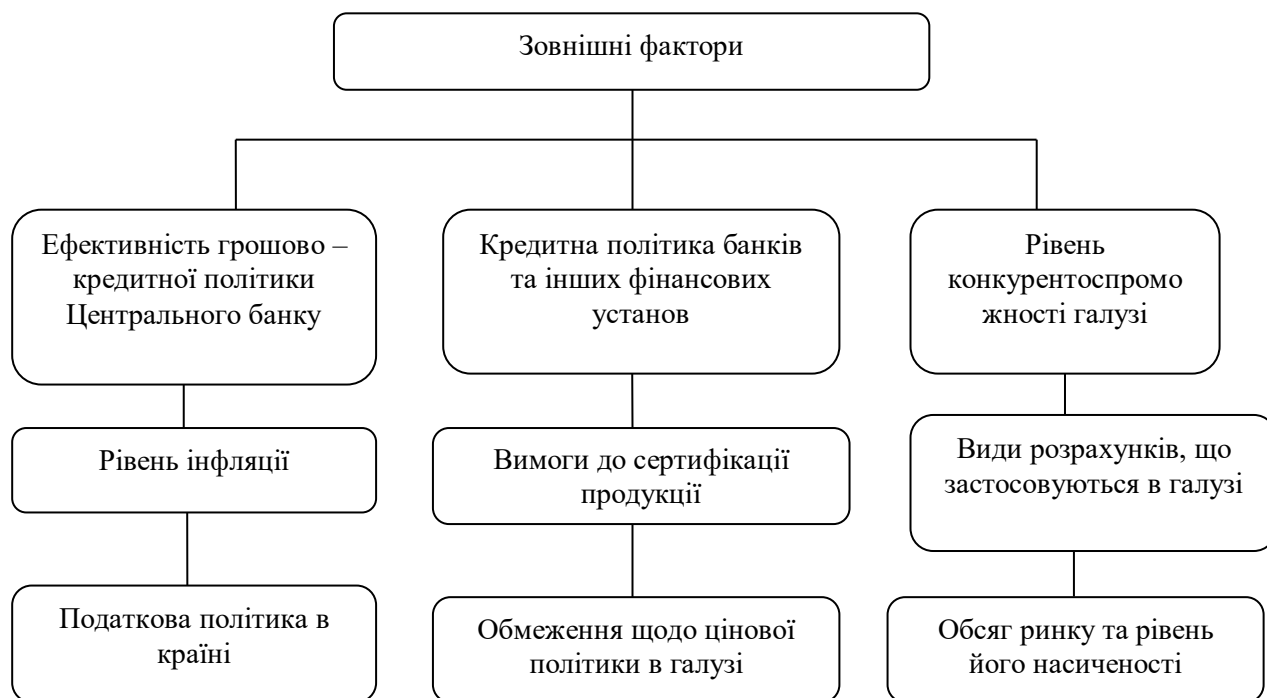

Рисунок 1.4 – Склад зовнішніх факторів, що впливають на формування дебіторської заборгованості

Внутрішні – залежать від того, наскільки організовано управління дебіторською заборгованістю в межах діяльності підприємства.

До внутрішніх факторів можна віднести: кредитну політику організації, політику управління дебіторською заборгованістю, фінансовий стан підприємства (зокрема, його платоспроможність і кредитоспроможність), активність і зацікавленість керівників в управлінні підприємством, обсяг реалізованих послуг (рисунок 1.5).

Г.Г Кірейцев пропонує такий склад внутрішніх факторів, які визначають розмір дебіторської заборгованості: кредитна політика підприємства; професіоналізм фінансового менеджера, який займається управлінням дебіторською заборгованістю; види розрахунків; стан контролю за дебіторською заборгованістю [18].

І. О. Бланк додає у класифікацію фактори, які не тільки безпосередньо впливають на розмір дебіторської заборгованості, а й ті, що чинять такий вплив через механізм реалізації кредитної політики, непрямым шляхом [21].

Рисунок 1.5 – Склад внутрішніх факторів, що впливають на формування дебіторської заборгованості

Серед вчених на сьогодні не має єдиної думки щодо ознак за якими потрібно класифікувати дебіторську заборгованість. Така різноманітність класифікацій, спричинена існуванням різних критеріїв, за якими автори поділяють дебіторську заборгованість (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3 – Класифікація «дебіторська заборгованість» в економічній літературі

Автор (джерело)	Класифікаційна ознака	Класифікаційна група
1	2	3
В.В. Бабіч, В. Сагова [22]	Залежно від виникнення	За роботи, товари, послуги; векселі отримані; за розрахунками; інша поточна.
Т.В. Гладких [23]	За об'єктами щодо яких виникає дебіторська заборгованість	Орендаря за фінансовою орендою, яка відображається у балансі орендодавця; забезпечена векселями; інша довгострокова; за роботи, товари, послуги; за розрахунками; інша поточна.

Продовження таблиці 1.3

1	2	3
П. Б. Кватирка [24]	За ступенем ймовірності погашення	Бездоганна; сумнівна; безнадійна.
	За видом активів	Довготермінова; короткотермінова
	За видом розрахунків	Товари; продукція; роботи (послуги); за нетоварними розрахунками.
	За часовим аспектом (в днях)	1-15; 15-30; 30-60; 60-90; 90-120; 120-180; 180-365; понад 365
О.І. Кобилянська [25]	За причинами виникнення	Виправдана; не виправдана
М.П. Войнаренко [26]	За своєчасністю погашення	Нормальна; прострочена; безнадійна
А.А. Романюк [27]	Залежно від характеру відносин	Споживачів; інших контрагентів.
	Залежно від терміну погашення	Довгострокова; короткострокова.
	Залежно від об'єктів, відповідно до яких виникли зобов'язання	Товарна заборгованість; інша заборгованість.
	Залежно від своєчасності сплати боржником	Термінова; прострочена; відстрочена.
	Залежно від забезпеченості	Забезпечена; незабезпечена.
	Залежно від форми розрахунків	Вексельна; акредитивна; чеками; платіжними дорученнями.
К. С. Сурніна [28]	В залежності від терміну погашення	Довгострокова; поточна.
	В залежності від операційного циклу	Товарна; нетоварна.
А.М. Казакаєва [29]	По відношенню до контрагента	Підтверджена; не підтверджена.
	По ступеню забезпеченості	Забезпечена, не забезпечена.
	Залежно від часу повернення	Не рострочена; відстрочена; прострочена.
	Залежно від запропонованого способу розрахунку	Грошова; не грошова.
	Залежно від рівня суттєвості	Допустима; не допустима.
	В залежності від ризику неплатежу	Ризикована; не ризикована.
	По відношенню до підприємства	Внутрішня; зовнішня.
	За фактом витребування	Витребувана; не витребувана.
	В залежності від реальності виникнення	Фіктивна; реальна.
Т.М. Сльозко [30]	Залежно від терміну погашення	Довгострокова; короткострокова або поточна.
	За характером виникнення	Заборгованість, що виникла в ході нормального операційного циклу; зборгованість, що не виникає в ході нормального операційного циклу; заборгованість, пов'язана з порушенням фінансової дисципліни.
	За економічним змістом	Товарна заборгованість; не товарна заборгованість.
	За забезпеченістю	Не забезпечена; забезпечена.
	За дотриманням умов договору	Заборгованість, термін оплати якої не наступив; відстрочена заборгованість; заборгованість із подовженим терміном погашення; прострочена заборгованість.
	За імовірністю погашення	Нормальна заборгованість; сумнівна заборгованість; безнадійна заборгованість.

Дебіторську заборгованість класифікують за різними ознаками (рисунок 1.6).

Рисунок 1.6 – Класифікація дебіторської заборгованості

Праналізувавши погляди різних авторів пропонуємо розширити класифікацію дебіторської заборгованості та доповнити її такою класифікаційною ознакою як оборотність дебіторської заборгованості. Надана класифікація дозволить оцінити ефективність наявної кредитної політики, яка використовується на підприємстві (рисунок 1.7).

Управління дебіторською заборгованістю підприємства – це процес цілеспрямованого, комплексного, систематичного проведення заходів щодо оптимізації обсягів дебіторської заборгованості та забезпечення своєчасної інкасації боргу, що досягається шляхом розробки ефективної кредитної політики, використання сучасних форм рефінансування, здійснення моніторингу за дебіторською і кредиторською заборгованостями, врахування впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, і спрямоване на

максимізацію прибутку та підвищення рівня фінансової безпеки підприємства.

Рисунок 1.7 – Доповнення класифікація дебіторської заборгованості

Політика управління дебіторською заборгованістю представляє собою частину загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства, направленої на розширення обсягу реалізації продукції і полягає в оптимізації загального розміру цієї заборгованості і забезпеченні своєчасного її інкасування [31].

Виділяють такі етапи формування політики управління дебіторською заборгованістю[9]:

- а) аналіз дебіторської заборгованості підприємства в попередньому періоді;
- б) формування принципів кредитної політики по відношенню до покупців продукції;
- в) визначення можливої суми фінансових ресурсів, що будуть інвестуватися в дебіторську заборгованість по товарному (комерційному) і споживчому кредиту;
- г) формування системи кредитних умов;
- г) формування стандартів оцінки покупців і диференціація умов надання кредиту;
- д) формування процедури інкасації дебіторської заборгованості;
- е) забезпечення використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості;
- є) побудова ефективних систем контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості.

До подібного висновку прийшов і Г.Л. Кірійцев, але доповнюючи І.О. Бланка, він виділяє ще декілька етапів:

- а) контроль фінансового стану дебіторів;
- б) при непогашенні боргу або його частини, встановлення оперативного зв'язку із дебітором на предмет визнання ним боргу;
- в) звернення до господарського суду з позовом про відшкодування простроченої дебіторської заборгованості;
- г) компенсація збитків з фонду безнадійних боргів [32].

Є. Дубровська та В. Смачило визначають наступні етапи управління дебіторською заборгованістю: планування величини дебіторської заборгованості; збір інформації про фінансове положення дебіторів; контроль за величиною дебіторської заборгованості, який передбачає порівняння фактичних даних обліку з плановими чи бюджетними; аналіз дебіторської заборгованості, в ході якого досліджуються і виділяються фактори, вплив яких призвів до появи відхилень фактичних параметрів стану дебіторської

заборгованості від планових; розробка ряду альтернативних рішень або вибір оптимального рішення; фаза реалізації одного або декількох альтернативних рішень (додаток А).

Вплив результатів їх виконання на вартість підприємства відображено на (рисунку 1.8).

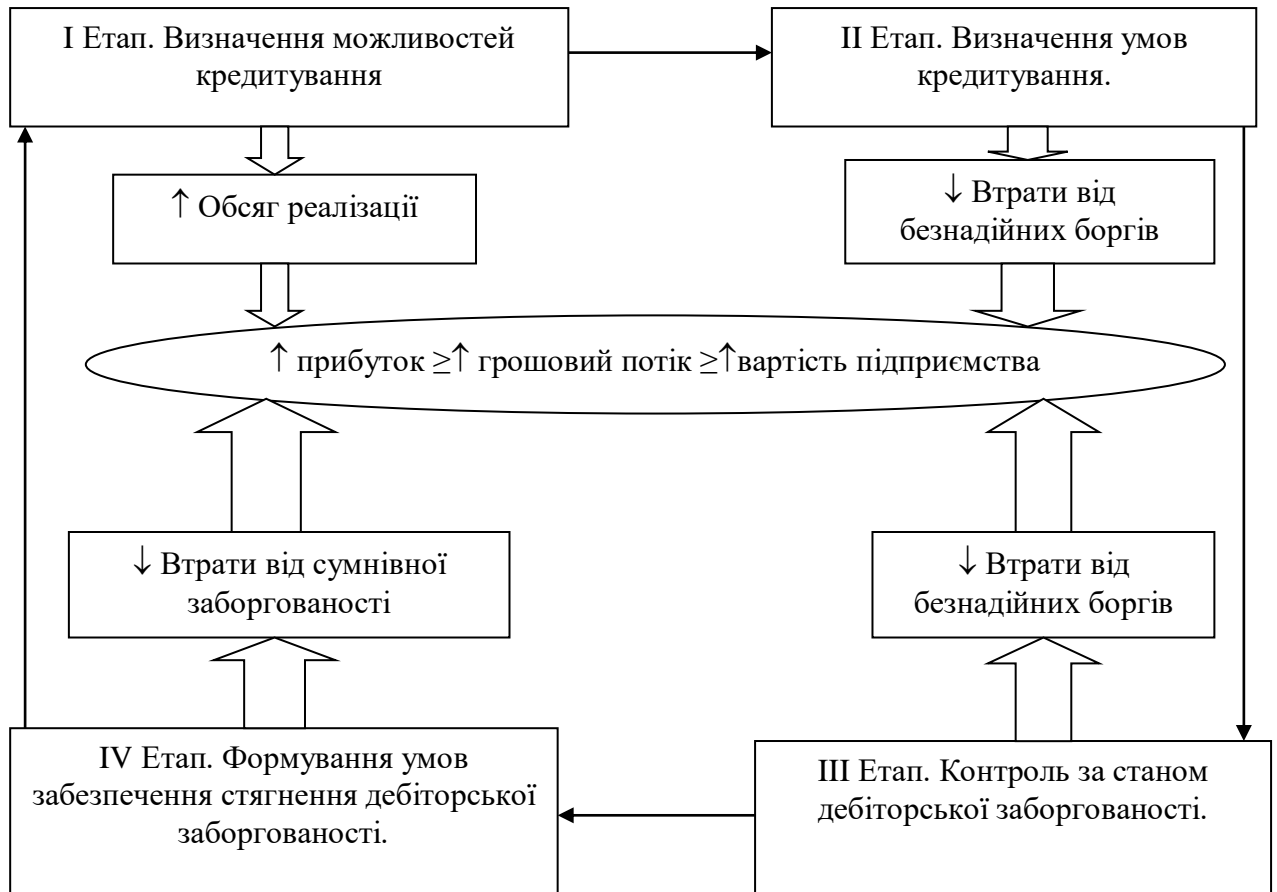

Рисунок 1.8 – Етапи управління дебіторською заборгованістю

Основні методи управління дебіторською заборгованістю на підприємстві наведені в (додатку Б).

Проаналізувавши вітчизняний та зарубіжний досвід з питань управління дебіторською заборгованістю, можна виділити чотири основні етапи управління дебіторською заборгованістю (таблиця 1.4).

Реалізація кожного етапу управління дебіторською заборгованістю надає певні переваги підприємству.

Таблиця 1.4 – Етапи управління дебіторською заборгованістю

Деталізація етапів управління дебіторською заборгованістю	1 Етап. Визначення можливостей кредитування.	Визначення фінансових можливостей надання кредиту
		Визначення можливої суми оборотних активів, що відволікається у дебіторську заборгованість
		Визначення порядку розрахунку з контрагентами
	2 Етап. Визначення умов кредитування.	Визначення складу майбутніх дебіторів
		Розробка кредитної політики та стандартів кредитування
		Встановлення лімітів кредитування
	3 Етап. Контроль за станом дебіторської заборгованості	Провести аналіз стану дебіторської заборгованості
		Провести аналіз платоспроможності дебіторів (при наявності простроченої заборгованості)
		Провести аналіз доцільності відволікання коштів в дебіторську заборгованість
	4 Етап. Формування умов забезпечення стягнення дебіторської заборгованості.	Визначити послідовність дій по стягненні дебіторської заборгованості, забезпечуючи використання сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості
		Сформувати процедуру інкасації і контроль за її виконанням

На кожному етапі управління дебіторською заборгованістю важливо визначити, які вигоди отримує підприємство від використання існуючого способу управління. Характеристика основних переваг, які отримує підприємство за умови реалізації ефективної політики управління дебіторською заборгованістю наведена в (таблиці 1.5).

Таблиця 1.5 – Основні переваги етапів управління дебіторською заборгованістю

Етап управління	Характеристика етапу управління
1	2
1 Етап. Визначення можливостей кредитування.	Збільшення можливостей кредитування дозволить підприємству збільшити обсяги реалізації, отримати дохід від реалізації, що, у свою чергу, приведе до зростання грошових потоків та вартості підприємства.
2 Етап. Визначення умов кредитування.	Виконання другого етапу дозволить підприємству уникнути надання товарних кредитів неплатоспроможним покупцям і тим самим зменшити втрати від можливої безнадійної заборгованості, що, як і в першому випадку, позитивно відзначиться на вартості підприємства.

Продовження таблиці 1.5

1	2
3 Етап. Контроль за станом дебіторської заборгованості	Результати аналізу дозволять завчасно виявити можливість отримання безнадійної заборгованості та уникнути втрат, пов'язаних з нею.
4 Етап. Формування умов забезпечення стягнення дебіторської заборгованості.	Даний етап управління дебіторською заборгованістю реалізується за умови виникнення сумнівної дебіторської заборгованості.

Отже, враховуючи зовнішні чинники кризового стану економіки, які призводять до втрачання вартості дебіторської заборгованості, особливого значення набуває процес управління та контролю за її станом на підприємствах в різних галузях економіки. Серйозна проблема сучасності – платіжна криза – має глибоке коріння в стані платіжного обороту між суб'єктами економіки держави, негативно впливає на стан платіжного обороту між суб'єктами підприємницької діяльності та гальмує розвиток виробництва, що, в свою чергу, сповільнює перехід економіки України до цивілізованих ринкових відносин.

1.2 Облікові аспекти дебіторської заборгованості в трансформаційних умовах

Основним вітчизняним нормативно-правовим документом, який регулює відображення в бухгалтерському обліку дебіторської заборгованості є НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». У НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату. При цьому дебіторами є всі юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів. Під таке трактування підлягає як заборгованість дебіторів, яка утримується підприємством до дати

погашення, так і заборгованість дебіторів призначена для перепродажу. Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума.

До речі, не існує окремого міжнародного стандарту, який регламентує питання відображення в обліку дебіторської заборгованості. Облік дебіторської заборгованості здійснюється відповідно до МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» [54], МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [55], МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» [56] та МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [57], тобто дебіторська заборгованість відноситься у міжнародній практиці до фінансових активів. При цьому у названих МСБО не дається чіткого визначення поняття дебіторської заборгованості. Проте стандарти містять критерії визнання заборгованості (рисунок 1.9).

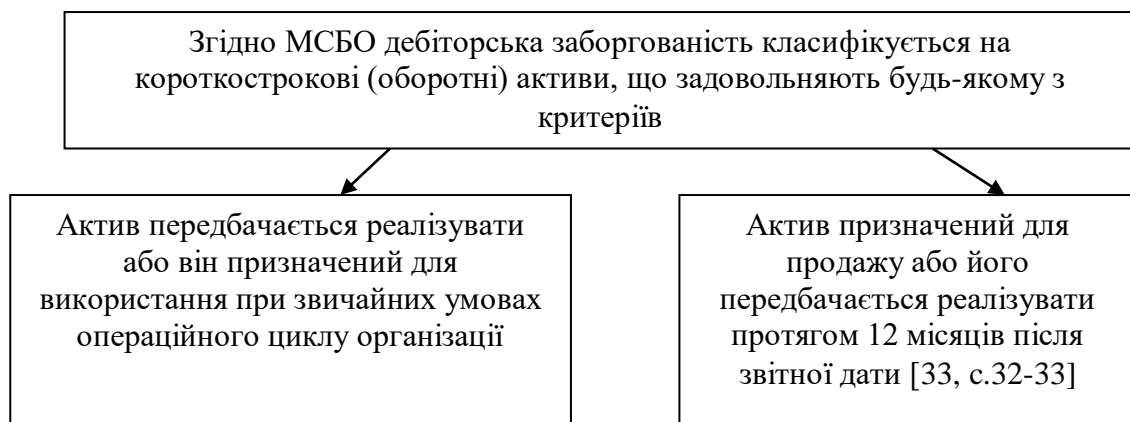

Рисунок 1.9 – Критерії визнання дебіторської заборгованості згідно МСБО

В англо – американській системі міжнародного обліку дебіторська заборгованість поділяється на поточну заборгованість та не поточну або довгострокову (рисунок 1.10).

Рахунки до отримання – вид дебіторської заборгованості, яка існує в результаті надання короткострокового кредиту («відкритий рахунок»)

продавцем покупцю. За нормальних умов кошти по рахунку повинні бути отримані протягом 30-60 днів.

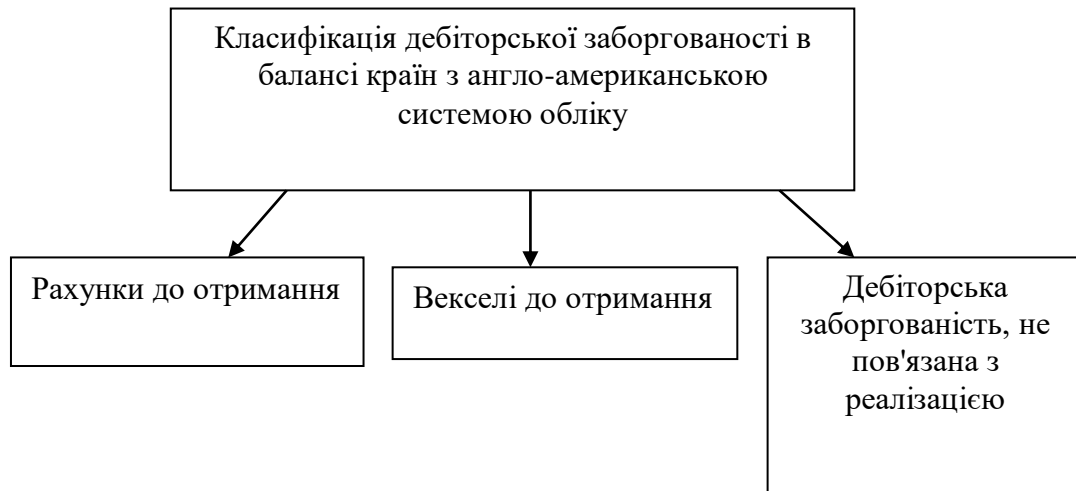

Рисунок 1.10 – Класифікація дебіторської заборгованості в балансі країн з англо-американською системою обліку

У зарубіжній системі обліку дебіторська заборгованість за рахунками оцінюється та відображається в звітності за чистою вартістю реалізації. Чиста вартість у США обчислюється шляхом сумування всієї дебіторської заборгованості за вирахуванням знижки та безнадійної дебіторської заборгованості.

Проблема визнання дебіторської заборгованості за рахунками обумовлена існуванням знижок. Існують такі види знижок:

- торгівельні знижки – процентні знижки від базисної ціни (при розпродажі, для постійних клієнтів), які не викликають облікових проблем;
- знижки за сплату в строк – процентні знижки, що надаються залежно від строку сплати, проблемність обліку в тому, що не ясно, отримає покупець знижку чи ні, до того моменту, поки він не сплатить за товар (рисунок 1.10).

Саме останній вид знижок за оплату в строк і створює проблему визнання дебіторської заборгованості [58].

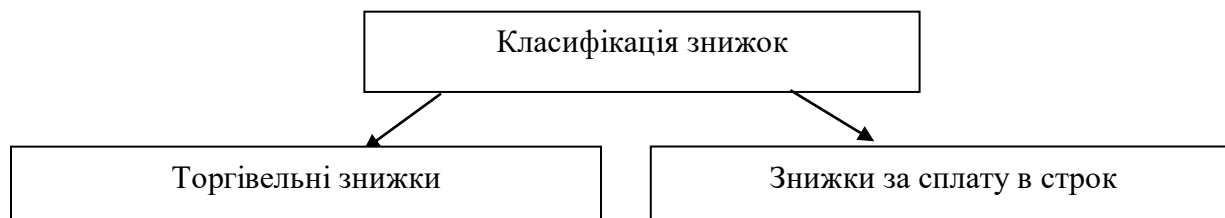

Рисунок 1.10 – Класифікація знижок

У зарубіжній практиці (переважно системи загальних принципів бухгалтерського обліку США) існують два методи відображення таких знижок у бухгалтерському обліку:

– валовий метод, який найбільш широко використовується на практиці. Суть його в тому, що сума продажу та дебіторська заборгованість записуються на загальну (валову), без знижки, суму виставленого рахунку. Знижки відображаються лише тоді, коли здійснюється оплата, протягом періоду дії знижки.

– чистий метод – знижка, не отримана покупцем, трактується як «штраф», який він повинен сплатити за придбання товару в кредит, а не за готівковий розрахунок, пізніше періоду дії знижки [59].

Порівняння особливостей оцінки дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиках наведено в таблиці 1.6.

Для визнання дебіторської заборгованості згідно з МСБО в обліку використовуються загальні критерії визнання активів.

Критерії визнання об'єкту активом:

1) Існує вірогідність того, що організація отримає або втратить будь-які майбутні економічні вигоди, обумовлені об'єктом визнання;

2) Актив повинен мати вартість, яка може бути достовірно оцінена.

У міжнародній практиці при первинному визнанні дебіторська заборгованість оцінюється за справедливою вартістю (за вартістю операції), включаючи витрати по здійсненню операції, які безпосередньо пов'язані з придбанням або випуском фінансового активу або фінансового зобов'язання.

Таблиця 1.6 – Оцінка поточної дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній системах обліку

Оцінка поточної дебіторської заборгованості				
Вітчизняний досвід		Зарубіжний досвід		
На дату виникнення	На дату складання балансу	На дату виникнення	На дату складання балансу	На дату погашення
За первісною вартістю	1. За первісною вартістю 2. За чистою вартістю реалізації (сума поточної дебіторської заборгованості мінус резерв сумнівних боргів)	Валовий метод		
		За сумою виставленого рахунку	За сумою, скоригованою на знижку	З урахуванням знижки (за умови оплати в період дії знижки)
		Чистий метод		
		За сумою, зменшеною на величину знижки	За сумою, скоригованою на знижку	З урахуванням знижки (за умови оплати в період дії знижки) Знижка, не отримана покупцем, трактується як «штраф» (за умови оплати пізніше періоду дії знижки)

Після первинного визнання дебіторська заборгованість оцінюється за амортизованою вартістю із застосуванням методу ефективної ставки відсотку. При цьому під вартістю, що амортизується, розуміється вартість фінансового активу або зобов'язання, яка була визначена при його первинному визнанні, за вирахуванням вартості його погашення, суми накопиченої амортизації, нарахованої з різниці між первинною вартістю і вартістю на момент погашення.

Ефективна ставка відсотка – це ставка, яка дозволяє привести плановані суми грошових виплат (вступів до погашення) до дисконтної балансової вартості фінансового активу або зобов'язання. За методом ефективної ставки відсотка розраховується і нараховується процентний дохід або витрати на виплату відсотків протягом даного періоду. При розрахунку враховується списання безнадійної заборгованості або визнання резерву під знецінення дебіторської заборгованості.

В зарубіжній літературі безнадійною вважається дебіторська заборгованість, яка, ймовірно, ніколи не буде сплачена.

На відміну від українського обліку, коли безнадійні борги списуються

за рахунок резерву, в окремих країнах не дивлячись на списання безнадійної дебіторської заборгованості на витрати, вона продовжує обліковуватися в дебеті рахунків, на яких відображається короткострокова дебіторська заборгованість покупців та показується в активі балансу в рядку «Не отримані від покупців рахунки» або в рядку «Векселі покупців» з одночасним відображенням безнадійної заборгованості в окремому рядку зі знаком мінус [31, с. 156].

Двома найбільш розповсюдженими методами обліку безнадійної заборгованості в більшості країн є:

- метод прямого списання, який застосовується тільки у тих випадках, коли безнадійна заборгованість є несуттєвою за розмірами.

- метод нарахування резерву, який допускає розрахункову оцінку безнадійних боргів в кожному звітному періоді, навіть якщо на відповідний момент невідомо, які конкретно рахунки не будуть оплачені і неможливо визначити конкретний розмір безнадійної заборгованості.

Списання заборгованості може здійснюватись не тільки у випадку визнання її безнадійною. В США компанії при списанні дебіторської заборгованості по рахунках можуть передавати свою дебіторську заборгованість третій особі, «ліквідувавши» її таким чином та отримавши певну суму грошей.

Існує два найпоширеніших способи такої передачі: передача дебіторської заборгованості по рахунках під заставу та продаж дебіторської заборгованості по рахунках (рисунок 1.11).

1. Передача дебіторської заборгованості по рахунках під заставу – власник дебіторської заборгованості позичає гроші кредитора, виписуючи звичайний вексель та передаючи під заставу дебіторську заборгованість в якості забезпечення.

2. Продаж дебіторської заборгованості по рахунках. Компанія може продавати право на отримання грошей по дебіторській заборгованості факторинговій фірмі.

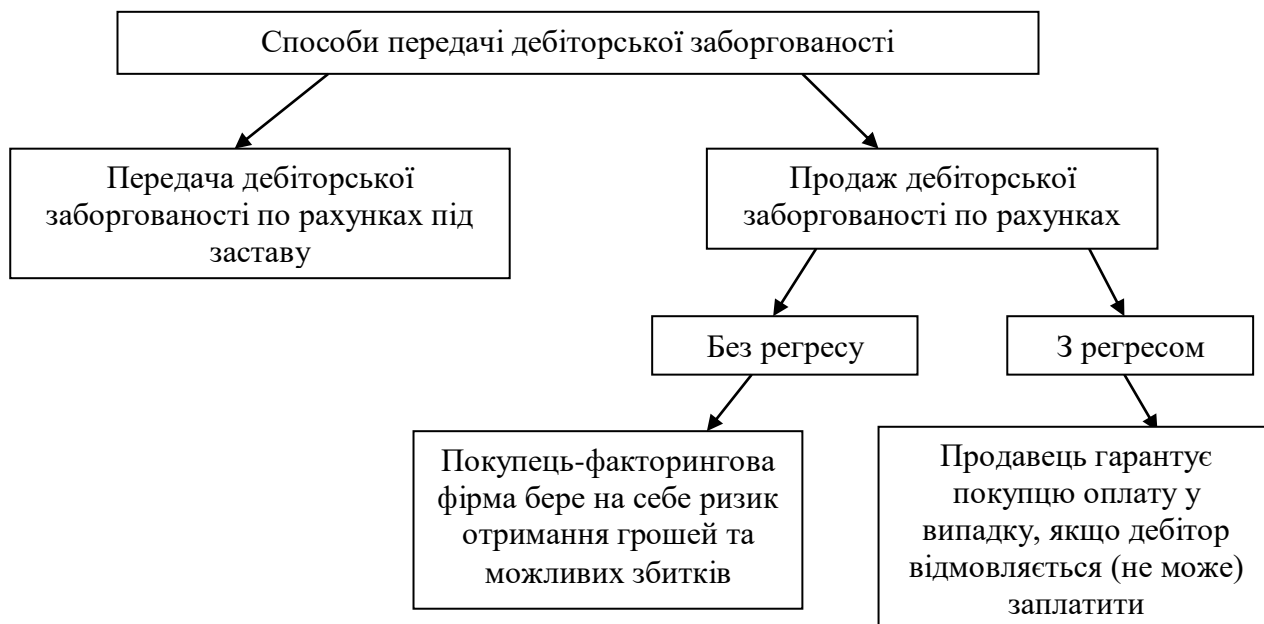

Рисунок 1.11 – Способи передачі дебіторської заборгованості

Положення щодо розкриття інформації про дебіторську заборгованість як фінансового активу встановлюють Міжнародні стандарти фінансової звітності МСБО 32 та МСБО 39. Фінансовий актив слід згортати і чисту суму подавати в балансі, якщо:

- 1) підприємство має юридично забезпечене право на згортання визнаних сум
- 2) підприємство має намір погасити зобов'язання на нетто-основі або продати актив й одночасно погасити зобов'язання

Обліковуючи передачу фінансового активу, який не відповідає вимогам щодо припинення визнання, підприємство не слід згортати переданий актив та пов'язане з ним зобов'язання.

Операції з фінансовими інструментами можуть приводити до того, що підприємство прийме на себе або передасть іншій стороні один чи більше з наведених нижче фінансових ризиків. Відповідне розкриття дає інформацію, яка допомагає користувачам фінансових звітів визначати ступінь ризиків, пов'язаних із фінансовими інструментами (рисунок 1.12):

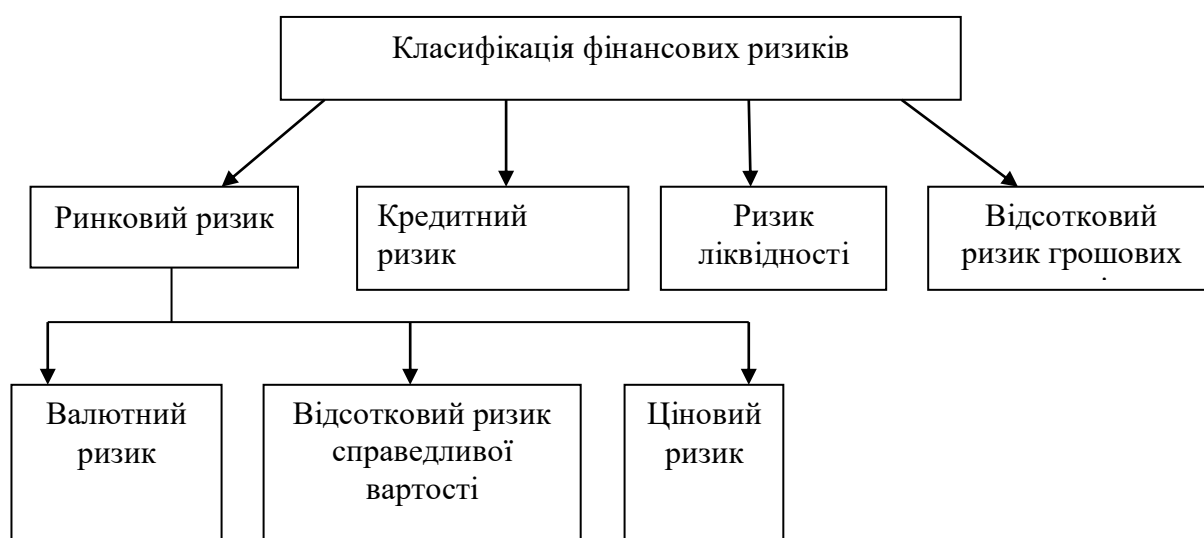

Рисунок 1.12 – Класифікація фінансових ризиків

а) ринковий ризик охоплює три типи ризику:

1) валютний ризик – це ризик того, що вартість фінансового інструмента коливатиметься внаслідок змін курсу обміну валют;

2) відсотковий ризик справедливої вартості – це ризик того, що вартість фінансового інструмента коливатиметься внаслідок змін ринкової ставки відсотка;

3) ціновий ризик – це ризик того, що вартість фінансового інструмента коливатиметься внаслідок змін ринкових цін, незалежно від того, спричинені ці зміни факторами, які властиві окремому інструментові або його емітенту, чи факторами, які впливають на всі інструменти, з якими здійснюються операції на ринку. Ринковий ризик означає не лише ймовірність збитків, а й ймовірність прибутків;

б) кредитний ризик – це ризик того, що одна сторона контракту про фінансовий інструмент не зможе виконати зобов'язання і цим завдасть фінансового збитку іншій стороні;

в) ризик ліквідності (який називають також ризиком фінансування) – це ризик того, що підприємство зустрінеться з труднощами при залученні коштів для виконання зобов'язань, пов'язаних із фінансовими інструментами.

Ризик ліквідності може бути наслідком неможливості швидко продати фінансовий актив за ціною, близькою до його справедливої вартості;

г) відсотковий ризик грошових потоків – це ризик того, що майбутні грошові потоки від фінансового інструмента коливатимуться внаслідок змін ринкової ставки відсотка. Наприклад, у випадку боргового документа з плаваючою ставкою такі коливання приводять до зміни ефективної ставки відсотка фінансового інструмента, як правило, без відповідної зміни його справедливої вартості.

Отже, дослідивши МСБО та НП(С)БО щодо питань розкриття в них інформації про дебіторську заборгованість можна визначити відмінності в підходах до оцінки, визнання і розкриття інформації, які узагальнено в таблиці 1.7

Таблиця 1.7 – Відмінності у вітчизняних та міжнародних підходах до оцінки і визнання дебіторської заборгованості

Показник	Визнання	Оцінка	Припинення визнання	Відображення у фінансовій звітності	Визначення резерву сумнівних боргів
1	2	3	4	5	6
Вимоги НП(С)БО	1.Визнається - ся активом, якщо існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума. 2.Визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг.	Оцінюється за первісною вартістю, тобто дебіторська заборгованість відображається в обліку в оцінці, визначеній договором, і залежить від кількості і ціни проданої продукції з врахуванням знижок і надбавок, що надаються постачальником своїм клієнтам і покупцям.	Дебіторську заборгованість, по якій пройшов термін позовної давності, інші борги, не реальні для стягнення, списують за рішенням керівника підприємства за рахунок резерву сумнівних боргів або на фінансові результати господарської діяльності комерційної організації.	У складі оборотних активів з класифікацією на довгостроков у (платежі по якій очікуються більш ніж через 12 місяців після звітної дати) і коротко - строкову (платежі по якій очікуються протягом 12 місяців після звітної дати).	Величина резерву сумнівних боргів визначається за одним із методів: 1. Застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості. 2. Застосування коефіцієнта сумнівності. За першим методом величина резерву визначається на підставі аналізу Платоспроможності окремих дебіторів.

Продовження таблиці 1.7

1	2	3	4	5	6
Вимоги МСФЗ	Визнання фінансового активу відбувається - ся тоді, коли організація стає стороною контракту (договору), при виникненні зобов'язання по інструменту.	Визнання дебіторської заборгованості оцінюється за справедливою вартістю (за вартістю операції), включаючи витрати по здійсненню операції, які прямо пов'язані з придбанням або випуском фінансового активу або фінансового зобов'язання). Після первинного визнання дебіторська заборгованість оцінюється за вартістю, що амортизується, із застосуванням методу ефективної ставки відсотка.	Припинення визнання фінансового активу або частини фінансового активу відбувається тоді, коли організація втрачає контроль над правами за контрактом (договором) (коли вказані права реалізуються, припиняється їх дія або організація відмовляється від своїх прав або передає їх третій стороні).	У складі поточних активів з класифікацією на коротко - строкову і довго - строкову	1. Визначення вірогідності стягнення заборгованості по кожному дебіторові і нарахування резерву лише по тим дебіторам, стягнення заборгованості з яких є сумнівним. 2. Нарухування резерву в процентному відношенні від виручки за період. 3. Розподіл дебіторської заборгованості на кілька груп залежно від періодів відстрочки і нарахування резерву в процентному відношенні, визначеному для кожної групи.

Таким чином порівняння вітчизняної та зарубіжної систем ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості дає підстави зробити такі висновки:

– для України характерним є існування чітких норм ведення бухгалтерського обліку, які суворо регламентовані, недотримання яких зумовлює різні типи відповідальності (адміністративну, кримінальну тощо), а в міжнародній системі обліку навпаки зазначаються лише базові фундаментальні концепції ведення фінансового обліку. Тому підприємства, що ведуть бухгалтерський облік за міжнародними стандартами мають право самостійно обирати форми фінансової звітності, методи відображення в них

інформації про певні об'єкти обліку, а також при встановленні відповідного рівня суттєвості, відображати у звітності лише всі суттєві дані бухгалтерського обліку.

– між вітчизняними і міжнародними стандартами бухгалтерського обліку є вагомі відмінності. В Україні в цьому плані слід удосконалювати систему обліку дебіторської заборгованості на основі норм міжнародних стандартів, проте обов'язково потрібно враховувати і національні традиції, і особливості ведення бухгалтерського обліку в країні.

1.3 Процедурне забезпечення аудиту дебіторської заборгованості

Підприємства у процесі діяльності ведуть розрахунки з постачальниками, підрядниками, покупцями, замовниками, підзвітними особами, бюджетом, дебіторами та кредиторами.

Дебіторська заборгованість є важливою складовою частиною цих розрахунків, оскільки має суттєвий вплив на фінансову стабільність підприємства, є найважливішим показником, який характеризує фінансовий стан підприємства. Тому важливим є якісне проведення аудиту дебіторської заборгованості з метою забезпечення мінімальних гарантій для користувачів фінансової звітності щодо достовірності, реальності, повноти та законності наведеної інформації про неї.

Аудит може проводитись з ініціативи господарюючих суб'єктів (незалежний аудит), а також у випадках, передбачених чинним законодавством (обов'язковий аудит).

Аудит – це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та

встановленим нормативам. Аудит здійснюється незалежними особами (аудиторами), аудиторськими фірмами, які уповноважені суб'єктами господарювання на його проведення [60].

Основна мета незалежного аудиту – забезпечити контроль достовірності інформації, відображеної у фінансовій і податковій звітності.

Основними завданнями аудиту є:

- перевірка фінансової звітності, розрахунків, декларацій та інших документів для встановлення їх достовірності й відповідності здійснених господарських і фінансових операцій чинному законодавству;
- виявлення і попередження (профілактика) порушень у фінансово-господарській діяльності підприємств;
- реальність визначення фінансових результатів;
- оцінка ефективності внутрішнього контролю;
- надання консультаційних послуг з питань обліку, аналізу, права, менеджменту, маркетингу, фінансів тощо [61].

Державний аудит – це форма державного фінансового контролю, спрямована на сприяння бюджетним установам, державним підприємствам, а також суб'єктам господарювання, які отримують державні кошти, у запобіганні фінансовим порушенням, ефективному використанні бюджетних коштів державного та комунального майна, правильності ведення бухгалтерського обліку та складання достовірної фінансової звітності.

Метою державного аудиту являється встановлення законності та ефективності використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правомірності фінансового управління і функціонування системи внутрішнього контролю.

Виходячи з цього, можна визначити, що головними його завданнями є:

- здійснення перевірок спрямованих на визначення законності і своєчасності руху бюджетних і позабюджетних коштів, які надаються відповідним підприємствам, організаціям;
- визначення ефективності і доцільності витрачання державних

коштів і майна;

- надання оцінки формування і рівню виконання місцевого бюджету;
- аналіз виявлених відхилень від установлених показників;
- визначення шляхів удосконалення управління бюджетними коштами, державним та комунальним майном, в тому числі можливості збільшення доходів бюджету;
- організації дієвого внутрішньогосподарського фінансового контролю [62].

Аудит дебіторської заборгованості розглядають у двох аспектах:

- як статтю у складі аудиту фінансової звітності;
- як окреме завдання аудиту.

Якісне виконання аудиту дебіторської заборгованості залежить від правильно обраної мети аудиту.

Варто зазначити, що не існують єдиної думки щодо визначення мети аудиту дебіторської заборгованості. Н. М. Проскуріна у своїй докторській дисертації ґрунтовно вивчила питання аудиту дебіторської заборгованості [63].

Мета аудиту дебіторської заборгованості полягає в:

- перевірці наявності і правильності оформлення первинних документів, що є підставою для записів по дебіторській заборгованості;
- оцінці синтетичного та аналітичного обліку, правильності використання рахунків Плану рахунків;
- перевірці правильності розрахунків по дебіторській заборгованості (оплата коштами, вексями);
- перевірці належної класифікації дебіторської заборгованості і розкриття необхідної інформації в примітках до фінансової звітності [63].

Для досягнення мети аудиту дебіторської заборгованості визначають наступні завдання:

- установлення реальності дебіторської заборгованості та простроченої заборгованості (за якою минув строк позовної давності);

- перевірка правильності списання заборгованості, строк позовної давності якої минув;
- перевірка достовірності відображення в обліку дебіторської заборгованості залежно від прийнятого методу визначення реалізації;
- перевірка правильності та обґрунтованості списання заборгованості;
- дослідження правильності оформлення і відображення в обліку заборгованості за виданими авансами, пред'явленими претензіями [63].

Аудит дебіторської заборгованості доцільно проводити поетапно.

В рамках проведення аудиту дебіторської заборгованості як складової фінансової звітності виділяють наступні етапи:

Етап 1. Перевірка правильності складання балансу: дані статей балансу на початок звітнього фінансового року повинні відповідати даним балансу на кінець попереднього фінансового року. При зміні вступного балансу на початок року у порівнянні зі звітним за попередній рік у примітках повинні наводитись роз'яснення; дані заключного балансу повинні відповідати залишкам по рахунках синтетичного та аналітичного обліку, записів в Головній книзі, журналах, відомостях або іншого аналогічного реєстру бухгалтерського обліку на кінець звітнього року.

Етап 2. Перевірка узгодженості показників форм річної бухгалтерської звітності. Як правило, для цієї перевірки використовуються таблиці, складені спеціалістами аудиторських фірм. При розробці таких таблиць слід брати до уваги специфіку ведення бухгалтерського обліку у деяких галузях промисловості і сферах діяльності, а також особливості господарських операцій ряду підприємств.

Етап 3. Перевірка Головної книги або іншого аналогічного реєстру бухгалтерського обліку: перевіряється відповідність залишків за Головною книгою сумам, вказаним в балансі та інших формах звітності; складається альтернативний баланс. Як правило, для цього бухгалтер використовує спеціальні комп'ютерні програми. Складання альтернативного балансу дозволяє правильно розташувати залишки по рахунках Головної книги у

відповідних рядках балансу, упевнитись у збігу величин валюти балансу. Дебіторська і кредиторська заборгованості мають бути показані в балансі розгорнуто.

Етап 4 Перевірка відповідності оборотів і залишків по всіх журналах і відомостях синтетичного обліку зданими Головної книги [74].

В рамках аудиту дебіторської заборгованості як окремого завдання виділяють наступні етапи:

Етап 1. Переддоговірний. На цьому етапі аудитор знайомиться з бізнесом підприємства-клієнта, вивчає основні напрями та специфіку його фінансово-господарської діяльності. Також вивчає результати попередніх аудиторських перевірок та наслідки контролю іншими установами й організаціями, проводить загальну оцінку організації і функціонування систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, здійснює експрес-аналіз фінансового стану підприємства.

Етап 2. Основний. Цей етап включає в себе є обов'язкове планування, яке забезпечує ефективне виконання робіт та визначає засоби щодо досягнення цілей аудиту. Завдання аудиту деталізують мету аудиторської перевірки, яка визначає незалежну думку щодо критеріїв достовірності фінансової звітності.

Програма аудиторської перевірки є необхідною умовою успішного виконання плану аудиторських робіт.

Етап 3. Виконання аналітичних процедур. На даному етапі аудитор визначає які саме аудиторські процедури мають бути виконанні для збору достовірних аудиторських доказів. Аудиторськими доказами вважається інформація, що стосується достовірності фінансової звітності. Отримані докази мають відповідати вимогам щодо їх кількості та якості. Чим більше доказів зібрано, тим обгрунтованіше буде висновок. Кількість доказів залежить від оцінки властивого ризику та ризику контролю. Якість доказів не залежить від їх кількості, а тільки від їх достовірності та своєчасності і відповідності завданням аудиту.

Етап 4. Заключний. Заклучний етап аудиту присвячений обговоренню робочих документів аудитора, його звітам та їх опрацюванню, а також обґрунтуванню відповідного аудиторського висновку. Сутність висновку полягає в підтвердженні думки аудитора про достовірність фінансових звітів, відповідність їх чинному законодавству України.

Кожний етап аудиту дебіторської заборгованості потрібно виконувати якісно. Під якістю в аудиторській практиці слід розуміти максимальне задоволення інформаційних потреб користувачів результатами аудиторських робіт, послуг та супутніх йому робіт у відповідальності до інтересів власнику суспільству та конкретного замовника в рамках вимог чинного законодавства України, МСА та Кодексу моральної етики аудитора здійснене суб'єктами аудиту [75]. Основою підтримання якості процесу аудиту є документування усіх стадій його проведення. Документування процесу створює умови для контролю своєчасності і повноти виконання аудиторських процедур, дозволяє своєчасно виявляти недоліки в контрольних діях аудитора. Серед ключових факторів контролю якості повинні бути професійні вимоги, покращання навичок і компетентності, видача завдань, делегування повноважень, консультування, процедури залучення і збереження клієнтів, моніторинг діяльності аудиторської фірми.

Також на рівень якості в аудиті можуть впливати різні фактори: етичні, організаційні, методичні. До етичних факторів належать: незалежність аудитора, чесність перед суспільством, об'єктивність судження, компетентність дій, професіоналізм аудитора, конфіденційність інформації.

Організаційні фактори включають в себе: політика призначення виконавців, політика прийняття на роботу, політика делегування повноважень, організація службового росту аудиторів, політика внутрішнього контролю якості. До методичних факторів відносять: політика вибору та утримання клієнта, політика консультування співробітника, підвищення кваліфікації співробітників, планування роботи, ведення робочих документів, дотримання стандартів аудиту та кодексу професійної етики [76].

Також на якість виконання аудиту впливають правильно визначені аудиторські процедури, які повинні проводитись на кожному етапі аудиту. Проте в Україні не існує єдиного переліку аудиторських процедур, які повинні використовувати аудитори, тому що аудиторські процедури залежать від кількості укладених договорів, поділу дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову, політики підприємства щодо нарахування резерву сумнівних боргів та інших факторів.

Аудит повинен бути організований так, щоб адекватно відображати всі аспекти діяльності суб'єкта, що перевіряється, настільки вони відповідають перевірній фінансовій інформації. Для того щоб аудитор висловив незалежну думку, він повинен одержати гарантію того, що інформація у бухгалтерській документації та інших джерелах інформації достовірна і достатня [77].

Під час перевірки достовірності отриманої інформації аудитор часто може виявляти проблеми, спричинені застосуванням положень (стандартів) бухгалтерського обліку, а також назвати найтипівіші помилки бухгалтерів або факти (види) зловживань, шахрайства, обману, викривлення інформації щодо дебіторської заборгованості з корисливою метою, які виявляються аудитором під час перевірки звітності підприємств-клієнтів:

а) заміни виписок банку іншими або виправлення відповідних сум, що свідчать про погашення дебіторської заборгованості (для виявлення цих фактів слід зробити запит у банк та до підприємств-дебіторів);

б) зарахування отриманих сум дебіторської заборгованості на погашення заборгованості невідповідних дебіторів-платників;

в) неправомірне здійснення бартерних операцій для погашення дебіторської заборгованості;

г) списання недостач та крадіжок за рахунок збільшення дебіторської заборгованості;

д) невідповідність даних синтетичного й аналітичного обліку дебіторської заборгованості та зобов'язань;

е) приховування дебіторської заборгованості та зобов'язань шляхом відображення у Балансі згорнутого залишку замість розгорнутого

ж) неправильне визначення (оцінка) сум дебіторської заборгованості та зобов'язань у зв'язку з коливанням курсу валют на дату складання Балансу при розрахунках в іноземній валюті;

з) неправильний розрахунок суми резерву безнадійної дебіторської заборгованості, що може бути спричинено:

- 1) відсутністю зіставної інформації за попередні звітні періоди;
- 2) арифметичними неточностями;
- 3) неправильним групуванням дебітором за періодами простроченості погашення заборгованості;
- 4) невзяттям до уваги вхідного сальдо по рахунку «Резерв сумнівних боргів»;
- 5) навмисним завищенням суми резерву сумнівних боргів або сум прямого списання дебіторської заборгованості з метою завищення розміру загальних витрат звітного періоду і, як наслідок, зменшення суми оподатковуваного прибутку;
- 6) невідповідністю сум, зазначених у первинних документах, що є підставою для виникнення дебіторської заборгованості;
- 7) шахрайством із сумами дебіторської заборгованості підзвітних осіб (списання її без підстав і документального підтвердження на загальногосподарські витрати, прострочених сум депонованої заробітної плати та ін.);
- 8) неправильним оформленням або відсутністю договорів, що стали підставою для відвантаження товару і виникнення дебіторської заборгованості;
- 9) неправильною кореспонденцією рахунків при відображенні в обліку дебіторської заборгованості;
- 10) відображена дебіторська заборгованість не належить підприємству; зарахування дебіторської заборгованості у валюту Балансу не

за чистою реалізаційною вартістю, а за початковою вартістю виникнення (наслідком є завищення активів) [78].

Таким чином, проведення аудиту дебіторської заборгованості підприємств різних форм власності має велике значення, оскільки сприяє впорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних щодо розрахункових операцій із дебіторами.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» створено в 2019 році з метою здійснення виробничо-господарської, підприємницької та комерційної діяльності в інтересах суспільства, одержання прибутку та задоволення на цій основі потреб засновника та членів трудового колективу.

Підприємство діє в сфері транспорту і зв'язку та надає послуги у сфері зв'язку, які включають:

- передавання (приймання) звуку, зображення, тексту, даних та іншої інформації системами радіозв'язку, кабельного, радіорелейного та супутникового зв'язку в мережах фіксованого і рухомого (мобільного) телефонного зв'язку, передачі даних;

- надання послуг дротового і бездротового доступу до телекомунікаційної мережі;

- технічне обслуговування та експлуатацію телекомунікаційних мереж, мереж ефірного теле- та радіомовлення, проводового радіомовлення та телемереж;

- надання в користування каналів електрозв'язку;

- надання послуг з доступу до мережі Інтернет.

Підприємство здійснює оперативний та бухгалтерський облік результатів своєї роботи, веде статистичну звітність і надає її Засновнику або уповноваженого ним органу та відповідним органам державного управління.

Порядок ведення бухгалтерського обліку та статистичної звітності

визначається відповідним законодавством України.

Розрахунок основних показників діяльності на основі даних форм фінансової звітності за 2020 – 2022 роки наведений в (таблиці 2.1).

Таблиця 2.1 – Показники фінансового стану підприємства за 2020 – 2022 роки

Показники	Рік			Відхилення	
	2020	2021	2022	%	(+ ; -)
Аналіз майнового стану підприємства					
1. Коефіцієнт зносу ОЗ	0,48	0,48	0,50	104,2	+0,02
2. Коефіцієнт оновлення ОЗ	0,07	0,08	0,10	142,9	+0,03
Аналіз ліквідності підприємства					
1. Коефіцієнт покриття	2,69	1,20	1,98	73,6	-0,71
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	2,55	1,11	1,76	69,0	-0,79
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	4,36	2,08	3,74	85,8	-0,62
4. Чистий оборотний капітал	120962	114361	116587	96,4	-4375
Аналіз платоспроможності підприємства					
1. Коефіцієнт платоспроможності	0,98	0,95	0,97	98,9	-0,01
2. Коефіцієнт фінансування	0,03	0,05	0,08	26,6	+0,05
3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,02	0,04	0,04	2,0	+0,02
Аналіз рентабельності підприємства					
1. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,268	0,269	0,281	104,8	+0,013
2. Коефіцієнт рентабельності активів	0,262	0,255	0,273	104,2	+0,011
3. Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,0157	0,1298	0,1547	98,6	+0,139

На ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» основні засоби зношені на 50% (0,50), проте старіння основних засобів відбувається нормальними темпами, тому що кожного року коефіцієнт оновлення зростає.

Підприємство забезпечує свої короткострокові зобов'язання з найбільше легко реалізованої частини активів – оборотних коштів на

достатньому рівні (1,98). Поточні активи перевищують поточні зобов'язання, тобто підприємство вважається ліквідним.

За необхідності швидко реалізувати можна 69,0 % своїх активів, за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів – грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій та кредиторської заборгованості.

Не чекаючи оплати дебіторської заборгованості і реалізації інших активів 3,74 частин короткострокових позикових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно.

Спроможність підприємства негайно погасити свою короткотермінову кредиторську заборгованість становить 98,9%. За рахунок власного капіталу активи на підприємстві сформовані на 26,6%.

Для фінансування поточної діяльності підприємство використовує 2,0% власного капіталу.

Показники рентабельності власного капіталу, активів та діяльності показали, що їх зростання в аналізованому періоді свідчить про ефективність вкладання коштів даного підприємства.

ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» є фінансово стійким, стабільним і незалежним від зовнішніх кредиторів. Висока частка власного капіталу свідчить про те, що кредитори вкладають охочіше кошти, оскільки підприємство з більшою ймовірністю може погасити борги за рахунок власних коштів.

Підприємство самостійно визначає свою організаційну структуру, встановлює чисельність працівників і штатний розпис. На підприємстві використовується лінійна організаційна структура. Управління підприємством здійснюється (директором) Засновником, до компетенції якого належить: внесення змін та доповнень до Статуту; затвердження програми діяльності підприємства та звітів про її виконання; вирішення питання про припинення діяльності підприємства тощо. Також директор підприємства несе відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у

первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років.

Організаційна структура товариства представлена на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1 – Організаційна структура ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС»

ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» являється суб'єктом малого підприємництва, бухгалтерський облік на підприємстві здійснюється лише головним бухгалтером.

На підприємстві існує три відділи: бухгалтерія, інженерний відділ та розрахунково – аналітичний відділ, які керують діяльністю нижчих ланок. Кожен працівник має тільки одного безпосереднього керівника.

За своїми зобов'язаннями товариство не відповідає і несе ризик збитків пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості своїх вкладів.

Згідно наказу про облікову політику для ведення бухгалтерського обліку на підприємстві використовується комп'ютерна програма «BAS: Підприємство» за допомогою якої облік ведеться єдиній інформаційній базі. Бухгалтерський облік ведеться у відділу бухгалтерії. До складу цього відділу входять: головний бухгалтер, бухгалтер та бухгалтер – економіст.

Важливою складовою ресурсного забезпечення діяльності підприємства є персонал, що являється основною рушійною силою виробництва.

Від ефективності його використання здебільшого залежать результати діяльності та конкурентоспроможність. Трудові ресурси призводять до дії матеріально-речові елементи виробництва, створюють продукт, вартість та доданий продукт у формі прибутку.

Аналіз трудового потенціалу підприємства дає змогу виявити основні проблеми та резерви підвищення ефективності діяльності підприємства (таблиці 2.2).

Таблиця 2.2 – Чисельність і склад персоналу ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС»

Показник	Роки		
	2020	2021	2022
Середньооблікова чисельність персоналу	12	14	17
у тому числі працівників основної діяльності	8	8	10
У складі персоналу основної діяльності:			
Чоловіки	6	8	8
їхня питома вага, %	50,0	57,2	47,0
Жінки	6	6	9
їхня питома вага, %	50,0	42,9	52,9
Середньооблікова чисельність: персоналу основної діяльності, %	76,1	77,3	41,2
допоміжний персонал	23,9	22,7	58,8

ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» у звітному році забезпечив зростання кількості робочих місць (загальна чисельність працівників основної діяльності підприємства зросла у звітному році порівняно з попереднім роком на 21,4 %), причому переважно за рахунок жінок. У звітному році за рахунок збільшення чисельності робітників у складі персоналу

досягнуто зростання обсягу виробництва проти попереднього року на 2220 тис. грн.

Важливими умовами, які забезпечують підвищення продуктивності праці, є стабільність кадрів.

Тому об'єктами аналізу є рух робочої сили і її динаміка (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 – Показники руху персоналу ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС»

Показник	Значення			Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
	2020	2021	2022		
Коефіцієнт обороту з прийняття	0,36	0,38	0,40	+0,04	111,1
Коефіцієнт обороту зі звільнення	0,18	0,23	0,25	+0,07	138,9
Коефіцієнт загального обороту	0,54	0,61	0,63	+0,09	116,7
Коефіцієнт плинності	0,18	0,23	0,24	+0,06	133,4
Коефіцієнт заміщення	2	1,66	1,66	-0,34	83
Коефіцієнт постійності	1,32	1,38	1,36	+0,04	103,0

Збільшення кількості прийнятих працівників за останні роки (0,40) свідчить про стійкий фінансовий стан підприємства та можливість розширення свого виробництва. Проте також спостерігається тенденція до збільшення звільнених працівників, що може свідчити про недосконалу кадрову політику.

Позитивним елементом є збільшення коефіцієнту постійності складу персоналу підприємства, і його величина значною та становить 1,36 пункти.

Для визначення ефективності використання робочої сили використовуємо показник продуктивності праці, що характеризується співвідношенням обсягу продукції, робіт чи послуг, з одного боку, та кількості праці, витраченої на виробництво цього обсягу, з іншого боку.

На даний показник впливають рівень екстенсивного використання праці та інтенсивність праці.

Рівень екстенсивного використання праці показує ступінь її продуктивного використання та тривалість протягом робочого дня при незмінності інших характеристик.

Інтенсивність праці характеризує ступінь її напруженості і

визначається кількістю фізичної та розумової енергії людини, витраченої за одиницю часу. Інтенсивні та екстенсивні фактори впливу на рівень продуктивності праці ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» за 2020-2022 рр. наведено в (таблиці 2.4)

Інтенсивність використання персоналу показує, що продуктивність праці у звітному році збільшилась по відношенню до попереднього на 3,0 %.

Таблиця 2.4 – Інтенсивні та екстенсивні фактори впливу на рівень продуктивності праці ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» за 2020-2022 рр.

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Абсолютні відхилення	Відносні відхилення
Послуга у порівняльних цінах, тис. грн.	170,0	396,0	285,0	+115,0	167,6
Середньоспискова чисельність усіх працівників, осіб	12	14	17	+5	141,7
З них робітників	9	10	13	+4	144,4
Загальна сума фонду оплати праці тис. грн.	223	225	230	+7	103,1
Витрати на оплату праці робітників тис. грн	218	220	221	+3	101,4
Загальна продуктивність праці	14,2	28,3	16,8	+2,6	199,2
Продуктивність праці робітників	18,9	39,6	21,9	+3,0	118,3
Питома вага робітників	0,75	0,71	0,76	+0,01	101,3
Середня зп по підприємству	18,6	16,07	13,5	-5,1	72,6
Середня зп робітників по підприємству	24,8	22,5	17,7	-7,1	71,4

Завдяки збільшенню середньоспискової чисельності працівників (17 осіб) відбулося зростання надання послуг на 115,0 тис. грн.. Збільшення кількості робітників на 4% призвело до збільшення продуктивності праці на 0,01%.

Проте не зважаючи на загальне збільшення фонду оплати праці (230 тис. грн.) середня заробітна плата по підприємству має тенденцію до зниження (17,7), що може свідчити про нераціональне використання грошових фондів підприємства. Витрати є важливим показником,

оскільки отримання будь-якого результату діяльності підприємств неможливе без понесення витрат.

Аналіз витрат діяльності підприємства здійснюється з метою інформаційного забезпечення та всебічній оцінці досягнутих результатів і в оптимізації та обґрунтуванні управлінських рішень стосовно їх подальшої раціоналізації (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 – Аналіз витрат від звичайної діяльності підприємства

Показник	Попередній період		Звітний період		Відхилення		Структурн і зрушення
	Тис. грн.	Питома вага	Тис. грн.	Питома вага	Абсолютні	Відносні	
Витрати операційної діяльності	1 075	98	1 144	97,27	69	94,0	0,73
Собівартість реалізованої продукції	1 395		1 399		4	99,7	
Адміністративні витрати	357		362		5	97,0	
Витрати на збут	47	1,72	50	2,42	3	94,0	0,7
Інші витрати	836	0,28	848	0,31	12	98,6	0,03
Всього	3710	100 %	3803	100 %			

У звітному році витрати від операційної діяльності збільшились на 69 тис. грн. До збільшення витрат призвели збільшення адміністративних витрат (з 357 тис. грн. до 362 тис. грн.), витрат на збут на 94% та інших витрат на 12 тис грн. Це сталося завдяки збільшенню собівартості продукції на 4 тис. грн.

В звітному році собівартості продукції збільшилась, що говорить про те, що треба більш детально вивчити причини такого росту.

Економічний аналіз витрат на виробництво є важливим інструментом управління витратами, що дозволяє надати узагальнюючу оцінку ефективності використання ресурсів і визначити резерви збільшення прибутку та зниження ціни одиниці продукції.

Мета аналізу витрат на виробництво продукції полягає у виявленні можливості раціонального використання виробничих ресурсів, інформаційному забезпеченні та всебічній оцінці досягнутих результатів щодо оптимізації витрат, обґрунтуванні управлінських рішень.

Для детального вивчення причин росту собівартості послуг потрібно провести аналіз витрат на 1 послуги (таблиця 2.6).

Наведені в таблиці 2.6 дані показують, що на підприємстві – об'єкті аналізу собівартість послуги проти плану зросла на 9 тис. грн. (1399 – 1390), або на 0,7 %.

Таблиця 2.6 – Аналіз витрат на 1 грн. продукції підприємства

Показник	План	Фактичний випуск послуг			Факт
		планові норми і планові ціни	в планових цінах	чинні ціни на матеріали і планові на продукцію	
Обсяг продукції в порівнянних оптових цінах, тис. грн	2680	2690	2690	2690	2700
Собівартість продукції, тис. грн	1390	1392	1395	1399	1399
Витрати на 1 грн продукції	51,86	51,74	51,85	52,00	51,81

Витрати на 1 грн послуги знизилась на 0,05 коп. (51,81 – 51,86), або на 1 %. Темпи зростання витрат не значно випереджали темпи зростання обсягу послуг (0,07 % проти 1 %). Це свідчить про великі непродуктивні витрати. Підвищення питомої ваги рентабельних виробів призвело до зменшення витрат на гривню товарної продукції на 0,29 копійки.

Підприємство під впливом зміни норм витрат матеріалів на кожний виріб збільшило витрати на кожну гривню продукції на 0,11 коп. (51,85 – 51,74). За рахунок зміни оптових цін на спожиті матеріальні цінності і тарифів на вантажні перевезення підприємство допустило зростання витрат на 0,15 коп. (52,00 – 51,85). Підвищення ціни на продукцію зменшило витрати на 1 грн продукції на 0,19 коп. (51,81 – 52,00), або на 1 %.

ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» є суб'єктом малого підприємництва та знаходиться на загальній системі оподаткування згідно з якою сплачує наступні податки:

- податок на додану вартість (ПДВ) в розмірі 20 %;
- податок на прибуток в розмірі 18 %;
- податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) 18 %;
- військовий збір 1,5%;
- плата за землю;
- відрахування до Пенсійного фонду на заробітну плату 22 %;
- комунальний податок в сумі 10 %.

ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» подає звітність в скороченій формі, яка включає в себе «Баланс» та «Звіт про фінансові результати». Фінансова звітність складається в тисячах гривень з одним десятинним знаком і здається: квартальна – не пізніше 25 числа місяця, який настає за звітним кварталом; річна – не пізніше 20 лютого наступного за звітним роком.

2.2 Організація ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість має досить важливе значення у діяльності будь-якого підприємства, тому що порушення нормального процесу її утворення та погашення може стати розвитком кризи неплатежів та сприятиме послабленню фінансової незалежності та платоспроможності підприємства.

Дебіторська заборгованість має значну питому вагу в складі поточних активів і впливає на фінансовий стан підприємства.

Аналізуючи поточні активи, особливу увагу необхідно звернути на вивчення динаміки, складу, структури, причин, строків існування і давності

створення дебіторської заборгованості.

Аналіз складу дебіторської заборгованості починають із загальної оцінки динаміки її розміру загалом і в розрізі статей (таблиці 2.7).

На цьому етапі встановлюють чи немає в складі дебіторської заборгованості сум, нереальних для стягнення, чи таких, за якими минув строк позовної давності. Якщо такі є, то слід терміново вжити заходи щодо їх усунення.

Таблиця 2.7 – Склад і структура дебіторської заборгованості ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» за 2020-2022 рр.

№	Розрахунки з дебіторами	Роки					
		2020		2021		2022	
		Тис. грн.	ПВ, %	Тис. грн.	ПВ, %	Тис. грн.	ПВ, %
1.	Довгострокова дебіторська заборгованість	–	–	–	–	–	–
2.	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	31,6	54,80	34,1	82,59	33,8	70,80
3.	Дебіторська заборгованість за розрахунками						
3.1	- з бюджетом	5,77	10,0	7,19	17,41	4,31	9,02
3.2	- за виданими авансами	-	-	-	-	1,2	2,5
4.	Інша поточна дебіторська заборгованість	20,3	35,2	-	-	8,43	17,66
	Разом	57,67	100	41,29	100	47,74	100

Аналіз структури дебіторської заборгованості показав, що найпитоміша вага в загальній дебіторській заборгованості належить такій статті балансу як «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги». За період 2020-2022 рр. по даній статті балансу були значні зміни, які призвели до збільшення питомості цієї статті в структурі дебіторської заборгованості. В 2020 році частка дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги в загальній сумі дебіторської заборгованості підприємства ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» становила 54,8 %, в 2021 році – 82,6 %, в 2022 році – 70,8 %. Друге

місце займає інша поточна дебіторська заборгованість, яка має тенденцію до зменшення та становить відповідно 20,3 % в 2020 році та 17,6 % в 2022 році.

Третє місце в структурі дебіторської заборгованості підприємства належить дебіторській заборгованості за розрахунками з бюджетом. Має тенденцію щодо зменшення. В структурі дебіторської заборгованості коливається від 5,77 % в 2020 р. до 4,31 % в 2022 р.

Успішне вирішення задач управління дебіторською заборгованістю потребує ефективного їх обліку і різнобічного використання наданої інформації. Так, чітко організований бухгалтерський облік дебіторською заборгованістю дозволяє вчасно отримувати всю необхідну інформацію про зміни, що відбуваються в складі заборгованості підприємства та грошових потоків. Будучи частиною системи управління, бухгалтерський облік дає важливу інформацію керівництву підприємства, власникам для управління, оцінки і здійснення контролю за дебіторською заборгованістю.

Основні положення методології обліку дебіторської заборгованості тісно пов'язані з основними принципами та методами бухгалтерського обліку і знаходять своє відображення в НП(с)БО 10. А підприємство, орієнтуючись на діючі стандарти, План рахунків та інші нормативні акти, узагальнює та закріплює їх в положеннях своєї облікової політики.

В успішному рішенні задач, що виникають перед підприємством дуже велике значення має правильне оформлення документації з господарських операцій, які воно здійснює в процесі своєї діяльності. Це повністю стосується документального забезпечення первинного аналітичного обліку дебіторської заборгованості. Документування дебіторської заборгованості забезпечує процеси її оформлення відповідними первинними документами, які містять відомості про господарські операції, що пов'язані з виникненням і погашенням дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги та підтверджують їх здійснення.

Сутність первинних документів та документування можна розглянути схематично (рисунку 2.2).

Рисунок 2.2. – Сутність первинних документів та документування

Підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій, пов'язаних з виникненням і погашенням дебіторської заборгованості є первинні документи, які фіксують факти здійснення цих операцій. Первинні документи повинні бути складені під час здійснення господарської операції, а якщо це неможливо - безпосередньо після її закінчення [59].

Для контролю та впорядкування обробки даних на підставі первинних документів можуть складатися зведені облікові документи.

Всі операції, пов'язані з дебіторською заборгованістю, оформлюють первинними документами, які забезпечують правильність і своєчасність їх обліку.

В ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» використовуються типові форми первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку для відображення операцій, пов'язаних з дебіторською заборгованістю. Характеристика основних з них наведена в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Характеристика первинних документів, що застосовуються в ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» з обліку дебіторської заборгованості

Документ 1	Застосування 2
Договір	Документ підписується продавцем і покупцем. Вказуються предмет договору та умови її здійснення, реквізити сторін.
Платіжне доручення	Документ виписує покупець. Вказуються сума платежу, реквізити платника та отримувача, їх банків, призначення платежу.

Продовження таблиця 2.8

1	2
Виписка банку	Випищується банком продавця (покупця), вказується сума отриманих (сплачених) коштів за проданим (купленим) товар, назва та реквізити сторін, призначення платежу.
Рахунок-фактура	Надається покупцю як підстава для оплати за товари. Вказуються кількість товарів (послуг), асортимент, загальна сума поставки, сума ПДВ
Акт прийнятих робіт, послуг	Використовується для відображення виконання робіт або послуг підрядчиками
Податкова накладна	Відображається сума податку на додану вартість при купівлі або продажу товарів для її включення до податкового зобов'язання або кредиту.
Товарно-транспортна накладна	Використовується при поставці товарів їх продавцем. Вказуються асортимент, кількість, вартість товарів, а також місце доставки
Довіреність	Використовується для отримання товарів у продавця робітником підприємства-покупця.

Формування різних первинних, проміжних та підсумкових даних та показників, складання звітності пов'язані з великою кількістю операцій у здійсненні яких беруть участь декілька виконавців. Це потребує заздалегідь продуманої системи дій виконавців і процедур руху облікової інформації як у просторі, так і у часі.

В залежності від часу, який потребується для обробки кожного документу залежить швидкість та ефективність роботи, яку виконують бухгалтера на підприємстві.

Упорядкованість цього процесу тобто руху документів та виконання різних робіт, у практиці називають документооборотом (а в умовах комп'ютеризації – рухом первинних даних).

На підприємстві застосовується типова форма документообороту з обліку дебіторської заборгованості (рисунок 2.3).

В організації системи первинного обліку дебіторської заборгованості в ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» існують певні недоліки, які полягають у відсутності графіку документообороту на підприємстві, що призводить до відсутності чіткої координації роботи та відповідальності за організацію первинного відображення господарських операцій на підприємстві.

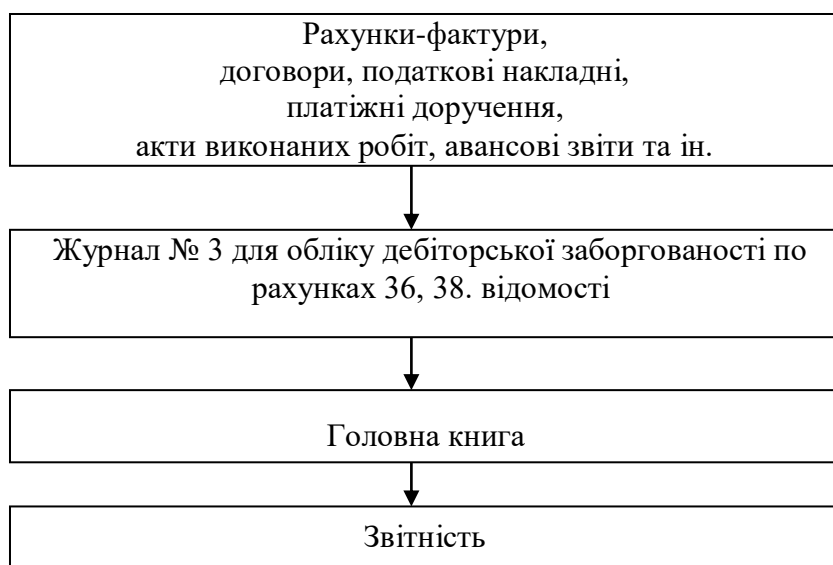

Рисунок 2.3 – Послідовність обліку дебіторської заборгованості на підприємстві

Достовірність бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості залежить від повноти та достовірності інформації про розрахунки. Саме тому головному бухгалтеру ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» необхідно налагодити порядок ведення та прийняття до бухгалтерії первинних документів, звертаючи особливу увагу на своєчасність здачі актів виконаних робіт, та своєчасне звіряння зі структурними підрозділами обсягів виконаних робіт, забезпечити доцільне збереження бухгалтерської документації та дотримання строків здачі її до архіву.

Графік документообігу на підприємстві має забезпечити оптимальну кількість підрозділів і виконавців, через які проходить кожний первинний документ.

Також цей документ допоможе визначити мінімальний термін знаходження документа в підрозділі, і завдяки цьому сприяти поліпшенню облікової роботи, посиленню контрольних функцій бухгалтерського обліку, підвищенню рівня його механізації та автоматизації.

Для удосконалення роботи підприємства доцільною є розробка графіку документообороту та запровадження складання та обробки первинних

документів за допомогою засобів комп'ютеризації та автоматизації (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9 – Графік документообороту ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС»

№	Назва документа	Відділ виконання	Суб'єкт документообігу	Дія чи подія здійснена суб'єктом	Термін виконання
1.	Договір		Директор	Передача складеного документа в бухгалтерію	В день складання
2.	Рахунок - фактура	Відділ бухгалтерського обліку та звітності	Бухгалтер, директор	Відправка других екземплярів документів постачальникам	На протязі 5 днів
3.	Платіжне доручення	Відділ бухгалтерського обліку та звітності	Бухгалтер, директор	Передача документів директору підприємства на затвердження та підпис	По мірі надходження документів, але не пізніше передостаннього дня поточного місяця
4.	Акт виконання робіт	Відділу бухгалтерського обліку та звітності	Директор	Передача документів відповідальному менеджеру до відділу бухгалтерії	Наступний робочий день після підписання акту, але не пізніше 03 числа поточного місяця
5.	Авансовий звіт	Відділу бухгалтерського обліку та звітності	Усі працівники, які відбувають у відрядження Кассир, бухгалтер	Передача звіту та первинних документів, які засвідчують витрати до бухгалтерії	На 3-й день по закінченню терміну відрядження
6.	Податкова накладна	Відділу бухгалтерського обліку та звітності	Бухгалтер	Створення документа в комп'ютерній програмі BAS	На дату виникнення податкових зобов'язань

Отже, документування дебіторської заборгованості є важливою складовою обліку на підприємстві, удосконалення якої сприяє підвищенню продуктивності та оперативності процесу управління підприємством.

Раціоналізація порядку заповнення та руху документів дозволяє

прискорити документообіг та забезпечує якість та своєчасність отримання необхідної інформації.

Для обліку дебіторської заборгованості підприємство використовує рахунок 631, який містить три субрахунки: 631.1, 631.2, 631.3. Таким же чином ведеться облік дебіторської заборгованості в іноземній валюті на рахунку 632, який містить три субрахунки: 632.1, 632.2, 632.3. Поділ дебіторів на групи здійснюється відповідно до суми заборгованості.

На підприємстві існують наступні групи дебіторів (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10 – Основні групи дебіторів на ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС»

Назва групи	Критерій визнання	Сума боргу
Великі	Товариства, фірми	Від 1000 до 10000 грн.
Середні	Приватні підприємці	Від 500 до 1000 грн.
Дрібні	Приватні особи	Від 100 до 500 грн.

Аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві побудований таким чином, щоб забезпечити отримання даних про заборгованість, строк сплати по якій ще не настав, а також заборгованість не сплачену в строк, і ведеться за кожним покупцем та замовником, за кожним пред'явленим до сплати рахунком.

Синтетичний облік дебіторської заборгованості за роботи і послуги ведеться за відповідними рахунками в Головній книзі. Вона використовується для узагальнення даних журналів, взаємної звірки правильності відображення даних по окремих рахунках дебіторської заборгованості та складання звітності. Там відображаються: сальдо на початок і кінець поточного місяця, оборот по кредиту відповідного рахунку та обороти по дебету, які наводяться сумою по кореспондуючих рахунках із журналів.

Для перевірки правильності складання облікових регістрів підприємству необхідно вести оборотно-сальдову відомість. Це стосується не лише регістрів обліку дебіторської заборгованості, але і регістрів по обліку інших господарських операцій.

Отже, можна сказати, що в ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» облік

дебіторської заборгованості ведеться згідно вимог законодавства.

Для накопичення інформації про дебіторську заборгованість та відображення операцій по ній використовуються передбачені Планом рахунків рахунки класу 3 «Кошти, розрахункові та інші активи».

Ці рахунки об'єднуються у відповідні статті, які відображаються у Балансі за встановленою НП(С)БО 2 формою (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11 – Взаємозв'язок залишків на рахунках бухгалтерського обліку та статей Балансу, за якими відображається дебіторська заборгованість

Статті балансу	Рахунки Плану рахунків	
	2	3
1		
1. Необоротні активи		
Довгострокова дебіторська заборгованість	Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду	161
	Інша дебіторська заборгованість	163
2. Оборотні активи		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:		
чиста реалізаційна вартість	Розрахункова сума =рядок 161-рядок 162	
первісна вартість	Розрахунки з вітчизняними покупцями та замовниками	361
	Розрахунки з іноземними покупцями та замовниками	362
резерв сумнівних боргів	Резерв сумнівних боргів	38
Дебіторська заборгованість за розрахунками:		
з бюджетом	Розрахунки за податками	641
	Розрахунки за обов'язковими платежами (у частині платежів до бюджету)	642
за виданими авансами	Розрахунки за виданими авансами	371
з нарахованих доходів	Розрахунки за нарахованими доходами	373
із внутрішніх розрахунків	Розрахунки з іншими дебіторами	377
	Внутрішні розрахунки	682
	Внутрішньогосподарські розрахунки	683
Інша поточна дебіторська заборгованість	Розрахунки з підзвітними особами	372
	Розрахунки за претензіями	374
	Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків	375
	Розрахунки з іншими дебіторами	377

Продовження таблиці 2.11

1	2	3
	Розрахунки за обов'язковими платежами (у частині платежів до позабюджетних фондів)	642
	Розрахунки за страхуванням	65
	Розрахунки з оплати праці	66

Крім того, для обліку дебіторської заборгованості використовується позабалансовий рахунок 071 «Списана дебіторська заборгованість». На цьому рахунку обліковується списана дебіторська заборгованість протягом не менше трьох років з дати списання для спостереження за можливістю її стягнення у разі зміни майнового становища боржника.

Структура Плану рахунків зорієнтована на потреби складання фінансової звітності, оскільки балансові рахунки обліку дебіторської заборгованості побудовані таким чином, щоб їх сальдо відповідало сумам, які відображаються у статтях Балансу.

Рахунок 071 «Списана дебіторська заборгованість» надає інформацію, розкриття якої передбачено в примітках до фінансових звітів.

У примітках до фінансової звітності розкривається така інформація про дебіторську заборгованість як:

- перелік дебіторів і суми дебіторської заборгованості;
- метод визначення величини резерву сумнівних боргів; сума поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги в розрізі її класифікації за строками непогашення.

В формі №5 «Примітки до фінансової річної звітності» дебіторська заборгованість відображається в IX розділі.

В рядку 940 Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, в 950 рядку – інша поточна дебіторська заборгованість.

Отже, дебіторська заборгованість, на ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» відображається в усіх формах звітності.

В балансі залишки по статтях дебіторської заборгованості

відображаються в залежності від терміну погашення (в межах року чи більше) за різними статтями.

Для більш ефективного управління дебіторською заборгованістю пропонуємо використовувати такі нетрадиційні методи управління дебіторською заборгованістю як факторинг і форфейтинг, які дозволяють економити на ресурсах, дозволяючи перекласти управління дебіторською заборгованістю на третю особу [79].

Форфейтинг (від фр. *forfait* – відмова від прав) – операція з придбання фінансовим агентом (форфейтором) комерційного зобов'язання позичальника (покупця) перед кредитором (продавцем). Об'єктом форфейтингової операції є товари і послуги, що реалізовує постачальник покупцеві на умовах відстрочення (розстрочки) платежу.

Учасниками форфейтингової операції виступають три сторони: форфейтер, форфейтист та покупець. У якості фінансових інструментів можуть виступати пакет векселів або акредитив.

Факторинг – придбання права на стягнення боргів, на перепродаж товарів і послуг з подальшим здобуттям платежів по ним.

Об'єктом факторингової операції є грошові вимоги, що виникли у постачальника перед покупцями, яким була реалізована продукція на умовах відстрочення платежу.

Як суб'єкти операції виступають: постачальник товарів (робіт, послуг), покупець товарів (робіт, послуг) і фінансовий агент (кредитна організація або чинник-компанія) .

Факторингове обслуговування найефективніше для малих і середніх підприємств, які традиційно відчують фінансову скруту через невчасного погашення боргів дебіторами і обмеженості доступних для них джерел кредитування. Проте не кожне підприємство, що відноситься до категорії малого або середнього, може скористатися послугами факторингової компанії .

Так, факторинговому обслуговуванню не підлягають:

- підприємства з великою кількістю дебіторів, заборгованість кожного з яких виражається невеликою сумою;
- підприємства, що займаються виробництвом нестандартної або вузькоспеціалізованої продукції;
- будівельні і інші фірми, що працюють з субпідрядниками;
- підприємства, що реалізують свою продукцію на умовах після продажного обслуговування, практикують компенсаційні (бартерні) операції;
- підприємства, що укладають зі своїми клієнтами довгострокові контракти і виставляючи рахунки після закінчення певних етапів робіт або до здійснення поставань (авансові платежі).

Порівняння сутності факторингових і форфейтингових операцій наведено в (таблиці 2.12).

Таблиця 2.12 – Сутність факторингу та форфейтингу

Факторинг 1	Форфейтинг 2
Об'єкт операції - переважно рахунок - фактура.	Об'єкт операції – переважно вексель простий або переказний.
Короткострокове кредитування (до 180 днів).	Середньострокове кредитування (від 180 днів до 10 років).
Сума кредиту обмежена можливостями фактора.	Сума кредиту може бути досить високої в слідстві можливості синдірованія.
Фактор авансує оборотний капітал кредитора 70-90% сум боргу. Останні 10-30% поступають на рахунок кредитора лише після погашення боргу покупцем продукції за вирахуванням комісії і відсотків.	Форфейтер виплачує суму боргу повністю за вирахуванням дисконту.
Фактор або залишає за собою право регресу до кредитора або відмовляється від цього права, але і в цьому випадку при експорті товарів політичні і валютні ризики несе експортер.	Форфейтер несе всі ризики несплати боргу включаючи політичні і валютні ризики при експорті товарів.
Операція може бути доповнена елементами бухгалтерського, інформаційного, рекламного, збутового, юридичного, страхового і іншого обслуговування кредитора (клієнта).	Не передбачає якого-небудь додаткового обслуговування.
Можливість перепродажу факторингового активу фактором не передбачена.	Передбачається можливість перепродажу форфейтером форфейтингового активу на вторинному ринку.
Не вимагається поручительства від третьої особи.	Потрібна гарантія третьої особи або аваль.

Продовження таблиці 2.12

1	2
Передбачає кредитування під вже існуючу грошову вимогу, або під вимогу, яка виникне в майбутньому, але чітко позначене в договорі фінансування.	Можливе кредитування під поступку фінансового векселя, випущеного з метою акумуляції засобів, для реалізації інших цілей не обмежених торгівельними.

Переваги факторингу та форфейтингу над іншими фінансовими інструментами узагальнено в (таблиці 2.13).

Таблиця 2.13 – Переваги та недоліки факторингу та форфейтингу [8]

	Переваги	Недоліки
1	2	3
Факторинг	<ol style="list-style-type: none"> 1) погашення заборгованості здійснюється за рахунок коштів, які надходять від дебіторів, у виняткових випадках і за рахунок обігових коштів клієнта 2) розмір фінансування залежить від обсягів дебіторської заборгованості 3) для оформлення факторингу необхідний спрощений пакет документів 	<ol style="list-style-type: none"> 1) якщо сума, одержана фактором від боржника, виявилася меншою від суми боргу, клієнт зобов'язаний сплатити факторові залишок боргу 2) якщо боржник не буде повідомлений про заміну кредитора, він має право здійснити платіж клієнтові, і в цьому випадку буде повністю звільнений від свого обов'язку 3) значні суперечності в законодавстві України в прийнятих у різний час законах.
Форфейтинг	<ol style="list-style-type: none"> 1) зменшуються довгострокові вимоги у балансі підприємства, що приводить до зростання його кредитоспроможності 2) можливість легко реалізувати куплені активи на вторинному ринку 3) нескладні документи, що використовуються при оформленні форфейтингових операцій. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) висока вартість: ставка за форфейтування є значно більшою за звичайні ставки за кредитами 2) важкість пошуку банку, який захоче діяти як форфейтер 3) відповідальність за перевірку кредитоспроможності гаранта 4) необхідність нести всі процентні ризики до закінчення терміну векселів.

Основною перевагою факторингу є прискорення оборотності оборотних активів клієнта.

Без факторингу дебіторська заборгованість вимагає додаткових джерел фінансування, так як дана заборгованість певний період знаходиться на балансі постачальника.

При застосуванні факторингу постачальник може отримати фінансування в розмірі 70-90 % від суми заборгованості, закупити новий товар, відвантажити його, відступити банку нову заборгованість, знов здійснити закупку і так далі.

2.3 Методичне забезпечення аудиту дебіторської заборгованості

Сучасною формою внутрішнього контролю на підприємстві є запровадження внутрішнього аудиту. Організація процесу внутрішнього аудиту зумовлена необхідністю надання користувачам результатів діяльності системи внутрішнього аудиту достовірної інформації про діяльність підприємства та розробки пропозицій щодо удосконалення діяльності підприємства.

Організація внутрішнього аудиту на ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» здійснюється відповідно покладених на нього функцій:

- планування, в задачі якого входить: визначення мети внутрішнього аудиту, розробка плану внутрішніх процедур, розробку плану аудиторських процедур, визначення правил і прийомів внутрішнього аудиту;
- організація: вибір об'єкта аудиту, предмета аудиту, виконавця аудиторських процедур, створення інформаційно – нормативної та матеріально – технічної бази;
- операційна функція: визначення бізнес плану підприємства, оцінка системи обліку та звітності, перевірка дотримання принципів бухгалтерського обліку та чинного законодавства;
- контроль: реалізація аудиторських процедур, визначення норм (стандартів) внутрішнього аудиту, зіставлення результатів внутрішнього аудиту з нормами (стандартами);
- реалізація матеріалів внутрішнього аудиту: складання звіту та

висновку за результатами перевірки, розробка заходів з усунення виявлених недоліків, прогноз фінансової стратегії і розвитку підприємства, участь у реалізації матеріалів внутрішнього аудиту.

Спеціалісти внутрішнього аудиту діють на підприємстві відповідно до стандартів внутрішнього аудиту.

В цих стандартах розкриті основні права та обов'язки спеціалістів служби внутрішнього аудиту.

Спеціалісти служби внутрішнього аудиту повинні мати права:

- самостійно визначати форми та методи аудиторської перевірки на основі діючого законодавства з урахуванням положень з проведення внутрішнього аудиту;

- отримувати необхідні для перевірки документи, що мають відношення до предмета перевірки та знаходяться як у підрозділі підприємства, що перевіряється, так і в інших підрозділах, також у інших підприємствах та установах;

- отримувати пояснення від керівництва підрозділу та його співробітників;

- самостійно або з залученням співробітників підрозділу, що перевіряється, знімати копії з отриманих документів;

- перевіряти наявність майна, грошових коштів, вимагати від керівництва підрозділу та підприємства проведення контрольних запусків, оглядів, замірів, визнання якості продукції;

- залучати за необхідності співробітників інших підрозділів для проведення внутрішнього аудиту;

- залучати при договірній основі до участі в аудиті інших спеціалістів або експертів;

- отримувати за письмовим запитом необхідну письмову інформацію від третіх осіб для здійснення аудиторської перевірки.

Внутрішні аудитори повинні мати такі обов'язки:

- дотримуватися головної стратегії та встановленої політики

підприємства (облікової, податкової, амортизаційної, фінансової, контрольної тощо);

- організувати постійний контроль діяльності підприємства та його підрозділів шляхом проведення перевірок, аналізу, тестування тощо;

- належним чином проводити аудит, перевіряти стан бухгалтерського обліку та фінансової звітності, внутрішнього контролю, їх достовірності та повноти, відповідності діючому законодавству;

- повідомити керівництво про встановлені аудитом недоліки ведення обліку, звітності та контролю, збереження майна, порушень вимог законодавчих актів;

- розслідувати факти порушень вимог законодавства, нормативних актів, стандартів професійної діяльності, внутрішніх документів, посадових інструкцій;

- розробляти рекомендації, проводити консультації та роз'яснення, перевіряти усунення зауважень та рекомендацій;

- кваліфіковано та якісно здійснювати аудиторські перевірки, надавати консультаційні послуги;

- організувати підготовку до перевірок та співробітництво з організаціями зовнішнього аудиту, органами контролю;

- здійснювати повне документування кожного факту перевірки, оформляти висновки за фактами перевірки;

- забезпечувати збереженість і повернення отриманих від підрозділів документів, конфіденційність інформації;

- проводити періодично аналіз фінансового стану підрозділів.

Виконання своїх обов'язків внутрішніми аудиторами дозволяє керівництву підприємства мати впевненість, що його діяльність відповідає прийнятій обліковій політиці та вимогам законодавства.

Процес внутрішнього аудиту на ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» реалізується в чотири етапи:

I Планування аудиту

II Перевірка і оцінка інформації

III Узагальнення результатів внутрішнього аудиту

IV Контроль виконання рекомендацій внутрішніх аудиторів

Під час планування внутрішнього аудиту на підприємстві виконувались наступні процедури: обривалась мета та завдання перевірки, відповідальні виконавці, строки проведення перевірки, розроблявся план та програма внутрішнього аудиту.

На другому етапі проведення внутрішнього аудиту спеціалісти служби внутрішнього аудиту знайомились з результатами попередньої перевірки, виявляли наскільки були усунені недоліки, отримані при попередній перевірці, здійснювали необхідні процедури, передбачені програмою внутрішнього аудиту.

Узагальнення результатів внутрішнього аудиту являє собою документування результатів перевірки та розробку рекомендацій для управлінського персоналу.

Перевірка кожного етапу, вказаного в програмі внутрішнього аудиту, супроводжується документуванням його результатів.

Відповідно до етапів перевірки розрізняють три види робочих документів:

– в ході планування – типові форми, розроблені службою внутрішнього аудиту для оцінки внутрішнього ризику, системи бухгалтерського обліку і т.д.;

– в процесі здійснення перевірки – документи, які містять записи аудитора про результати проведених процедур, передбачених програмою внутрішнього аудиту;

– після закінчення перевірки – документи, які містять висновки, зроблені в ході перевірки.

Реалізація четвертого етапу проведення внутрішнього аудиту передбачає звітування працівників управлінського персоналу щодо стану виконання рекомендацій наданих під час здійснення внутрішнього аудиту.

Зовнішній аудит на підприємстві ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» щороку проводить фірма «ЗапоріжАудит» як складову аудиту фінансової звітності. Аудиторська перевірка проводиться у відповідності до вимог Міжнародних стандартів аудиту МСА 700 (переглянутий) «Формування думки та складання звіту щодо фінансової звітності» та МСА 705 (переглянутий) «Модифікації думки у звіті незалежного аудитора» [70]. Ці стандарти вимагають дотримання відповідних етичних вимог, а також планування й виконання аудиту для отримання достатньої впевненості, що фінансова звітність не містить суттєвих викривлень.

Аудит передбачає виконання аудиторських процедур для отримання аудиторських доказів стосовно сум та розкриттів у фінансовій звітності. Відбір процедур залежить від судження аудитора, включаючи оцінку ризиків суттєвих викривлень фінансової звітності внаслідок шахрайства або помилки. Виконуючи оцінку цих ризиків, аудитор розглядає заходи внутрішнього контролю, що стосуються складання та достовірного подання фінансової звітності товариством, з метою розробки аудиторських процедур, які відповідають обставинам, а не з метою висловлення думки щодо ефективності внутрішнього контролю суб'єкта господарювання. Аудит включає також оцінку відповідності використаної облікової політики, прийнятність облікових оцінок, зроблених управлінським персоналом, та загального подання фінансової звітності.

Під час аудиту було проведено дослідження шляхом тестування доказів на обґрунтування сум та інформацій, розкритих у фінансовому звіті. Аудит також включає дослідження та оцінку відповідності застосованих керівництвом принципів обліку законодавчим та нормативним вимогам щодо організації та ведення бухгалтерського обліку і складанню фінансової звітності в Україні.

Під час аудиту використовувались наступні методи: аналіз, синтез, дедукція, інвентаризація, документальна перевірка, опитування, зустрічна перевірка.

Під час проведення аудиту дебіторської заборгованості як елемента фінансової звітності виконувались наступні аудиторські процедури:

- одержання переліку дебіторів і сум дебіторської заборгованості, у тому числі заборгованості пов'язаних сторін;
- перевірка законності виникнення дебіторської заборгованості та своєчасності її погашення;
- наявність заходів щодо погашення дебіторської заборгованості, у тому числі простроченої;
- правильність розрахунку резерву сумнівних боргів та відображення його в бухгалтерському обліку і звітності;
- перевірка документів з інвентаризації дебіторської заборгованості та своєчасності відображення їх результатів у бухгалтерському обліку;
- дослідження класифікації дебіторської заборгованості за строками і фактами непогашення;
- перевірка правильності та обґрунтованості списання дебіторської заборгованості, у тому числі тієї, за якою закінчився термін позовної давності;
- перевірка правильності відображення дебіторської заборгованості в аналітичному і синтетичному обліку та звітності.

Під час аудиту дебіторської заборгованості також була встановлена така величина як суттєвість. Суттєвість - це певний розмір недослідженої або не повністю вивченої інформації, висновки з якої можуть змінитися і вплинути на результати проведення аудиту. У МСА 320 «Суттєвість при плануванні аудиту» суттєвість визначається так: інформація є суттєвою, якщо її пропускання або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів [71].

Так, була встановлена суттєвість статті «Дебіторська заборгованість» в розмірі 5 % від підсумку всіх активів балансу. За результатами проведення аудиту був наданий умовно – позитивний висновок з модифікованою думкою. Було виявлено, що облік на підприємстві ведеться з порушеннями.

Облікова політика підприємства розроблена самостійно і відповідає вимогам законодавчих та нормативних актів з питань бухгалтерського обліку та звітності, на протязі 2022 року являлась незмінною. На підприємстві проведена інвентаризація станом на 01.10.2022 року, порушень згідно протоколу засідання постійної ревізійної комісії по результатам інвентаризації не виявлено.

Визнання та оцінка реальної дебіторської заборгованості відповідають вимогам НП(С)БО 10.

Дебіторської заборгованості з минулим терміном позивної давнини в обліку підприємства немає. Дебіторська заборгованість за товари, роботи станом на 31.12.2022 р. 33,8 тис.грн..

Дебіторська заборгованість за виданими авансами станом на 31.12.2022 р. – 1,2 тис.грн. «Дебіторська заборгованість по розрахунках з бюджетом» – 4,31 тис.грн. станом на 31.12.2022 р. відображено кошти переоплати з ПДВ. «Інша поточна дебіторська заборгованість» станом на 31.12.2022 р. – 8,43 тис.грн.

Фінансові результати товариства, розкриті у фінансовій звітності за звітний рік, достовірні та реальні. Чистий прибуток за 2022 рік складає 163,8 тис.грн.

Фінансова звітність складена за дійсними обліковими даними і в цілому достовірно відображає фактичне фінансове становище ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» на 01.01.2023 р. по результатах операцій за період з 01.01.2021 р. до 31 .12.2021 р.

Підставою для висловлення умовно-позитивної думки було те, що на підприємстві не створено резерв сумнівних боргів, що є порушенням вимог НП(С)БО стосовно дебіторської заборгованості. В зв'язку з цим не можна підтвердити чисту реалізаційну вартість дебіторської заборгованості та пов'язану з цим частину прибутку товариства.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

3.1 Удосконалення системи бухгалтерського обліку на підприємстві

На сучасному етапі розвитку економічної теорії та практики важливим напрямом підвищення ефективності господарської діяльності підприємств та організацій країни є науково обґрунтована стратегія управління підприємством в умовах невизначеності оточуючого бізнес-середовища, одним з головних напрямків якої виступає управління дебіторською заборгованістю, як частиною оборотних та необоротних коштів підприємства.

Дебіторська заборгованість повинна включатися до балансу за чистою реалізаційною вартістю, тобто сумою поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги з вирахуванням резерву сумнівних боргів. На підприємстві ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» згідно наказу про облікову політику резерв сумнівних боргів не нараховується. Проте таке рішення є досить ризиковим, тому що безнадійна дебіторська заборгованість, на яку не був нарахований резерв сумнівних боргів повинна списуватись лише у складі інших операційних витрат.

Тому важливим пунктом облікової політики підприємства має бути питання створення та відображення в бухгалтерському обліку резерву сумнівних боргів.

В НП(с)БО 10 наведений перелік методів нарахування резерву сумнівних боргів, проте підприємство самостійно в праві обирати вигідний та зручний метод нарахування резерву сумнівних боргів. Одним із важливих етапів формування і достовірного визначення величини активів

підприємства, справедливого відображення стану розрахунків з дебіторами є резерв сумнівних боргів.

Резерв сумнівних боргів – це резерв, який створюється з метою покриття у майбутньому безнадійної дебіторської заборгованості. Він коригує дебіторську заборгованість до її чистої реалізаційної вартості [62, с. 383].

Резерв сумнівних боргів не можна створити під будь-яку заборгованість. Дебіторська заборгованість, яка підлягає резервуванню, має водночас відповідати певним характеристикам:

1) Бути поточною, тобто виникати під час нормального операційного циклу або підлягати погашенню протягом 12 місяців з дати балансу;

2) Бути фінансовим активом – контрактом, який дає право отримати грошові кошти або фінансові активи від іншого підприємства;

3) Не бути придбаною підприємством і не призначатися для продажу. Наведені характеристики мають бути присутніми лише на дату балансу [2].

Базою для розрахунку і створення резерву сумнівних боргів є сумнівна дебіторська заборгованість, яка визначається двома методами: за методом застосування коефіцієнта сумнівності та за методом абсолютної суми сумнівної заборгованості (рисунок 3.1).

Рисунок 3.1 – Методи визначення суми резерву сумнівних боргів [2]

При застосуванні методу абсолютної суми сумнівної заборгованості, резерв визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих

дебіторів, тобто підприємство аналізує поточну дебіторську заборгованість на предмет виявлення сум сумнівної заборгованості [63].

Метод створення величини резерву сумнівних боргів, виходячи з оцінки платоспроможності дебіторів доволі простий: на підставі доступної інформації про конкретного дебітора підприємство судить про якість дебіторської заборгованості такого дебітора (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 – Розрахунок резерву сумнівних боргів виходячи з платоспроможності окремих дебіторів за 2022 рік

№	Група покупців	Сума заборгованості, грн.	Підстави для визнання сумнівної заборгованості
1.	Великі	11000	Оголошено про банкрутство
2.	Середні	5000	Значне скорочення діяльності
3.	Дрібні	3000	Великий термін прострочки платежу
Разом сумнівних боргів		19000	
Інші		7000	
Усього		26000	
РСБ = 11000+5000+3000 = 19000 грн.			

Метод застосування коефіцієнта сумнівності передбачає розрахування величини резерву шляхом множення суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності [62, с. 383].

Коефіцієнт сумнівності за 2022 рік становив 0,731 (19000:26000)

$РСБ = 26000 \times 0,731 = 19000$ грн.

За методом питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції на умовах наступної оплати сума резерву визначається як добуток чистого доходу звітного періоду на коефіцієнт сумнівності. Коефіцієнт сумнівності визначається як співвідношення між сумою дебіторської заборгованості за продукцію, яка визнана безнадійною та чистим доходом від реалізації продукції на умовах наступної оплати попереднього періоду (рисунок 3.2).

Рисунок 3.2 – Способи розрахунку коефіцієнта сумнівності [62].

На підприємстві чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг за 2022 рік склав 65 000 грн., а в минулому році такий показник становив 58 000 грн. Сума дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги, що визнана безнадійною, в 2020 році становила 16 000 грн.

Розрахунок резерву сумнівних боргів, за умови, що коефіцієнт сумнівності визначається за даними попередніх двох років буде мати вигляд (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 – Розрахунок резерву сумнівних боргів за методом «питомої ваги»

Рік	Чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг на умовах подальшої оплати, грн.	Сума дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги, що визнана безнадійною, грн.
2020	47 000	10 000
2021	58 000	16 000
2022	65 000	12 000
Коефіцієнт сумнівності складає: $16\ 000 : 58\ 000 = 0,276$		
Сума сформованого резерву за 2022 р.: $65\ 000 \times 0,276 = 17\ 940$ грн.		

Коли період погашення дебіторської заборгованості більше року, то краще використовувати спосіб розрахунку коефіцієнта сумнівності на основі класифікації дебіторської заборгованості за строками непогашення. В деяких

моментах він схожий на попередній. Цей спосіб охоплює дещо більший період для розрахунку коефіцієнта (періодичність розраховується в роках). Відмінністю є те, що розрахована сума донараховується до суми існуючого резерву [74].

На підприємстві обсяг реалізації продукції на умовах подальшої оплати за 2022 рік склав 65 000 грн., а залишок резерву сумнівних боргів до складання балансу на 31.12.2022 року – 17 000 грн. Розрахунок резерву сумнівних боргів, за умови, що коефіцієнт сумнівності визначається за даними попередніх трьох років буде мати вигляд (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 – Розрахунок резерву сумнівних боргів за умови класифікації дебіторської заборгованості за строками непогашення

Рік	Чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг на умовах подальшої оплати, грн.	Сума дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги, що визнана безнадійною, грн.
2020	47 000	10 000
2021	58 000	16 000
2022	65 000	12 000
Разом	170 000	38 000
Коефіцієнт сумнівності складає: $38\ 000 : 170\ 000 = 0,223$		
Сума сформованого резерву за 2022 р.: $65\ 000 \times 0,223 = 14\ 495$ грн.		
Сума резерву сумнівних боргів на 31.12.2022 у звітності: 31 495 грн. (14 495 + 17 000)		

Визначення коефіцієнта сумнівності з використанням середньої дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду. Період використання даних обирається підприємством самостійно в межах року (за наявності інформації для більш точного розрахунку можна використовувати широкий проміжок часу, за відсутності – користуємося інформацією за декілька попередніх місяців). До цього нас спонукає додаток 1 до НП(С)БО 10.

В НП(С)БО 10 запропоновано виділення 3 груп за строками непогашення дебіторської заборгованості, проте це не є установленою нормою. Підприємство на свій розсуд може збільшити або зменшити кількість груп. Збільшення призведе до більшої точності і конкретизації

результатів, але й збільшить кількість необхідних розрахунків. Зменшення періодів призведе до оберненого ефекту.

Оскільки метод використовує дані попередніх періодів, то отриманий розрахунковий результат може дещо не відповідати ситуації в майбутньому.

Тому необхідно буде постійно на протязі звітного періоду коригувати величину резерву. Спосіб не орієнтований на резервування дебіторської заборгованості певного виду (таблиця 3.4). Застосовувати вказаний спосіб доцільно, коли період погашення дебіторської заборгованості коливається в межах року [74].

Таблиця 3.4 – Розрахунок резерву сумнівних боргів за умови класифікації дебіторської заборгованості

Місяць	Фактично списано безнадійної заборгованості, грн.			Сальдо заборгованості відповідної групи на кінець попереднього місяця, грн.			Коефіцієнт сумнівності відповідної групи дебіторської заборгованості		
	В	С	Д	В	С	Д	В	С	Д
Січень	1050	–	–	5400	2450	3225	0,19		
Лютий	–	930	115	3120	5870	600		0,16	0,19
Березень	–	560	180	2410	1300	1400		0,43	0,13
Квітень	–	620	–	4030	7450	1800			
Травень	1200	–	–	3700	2400	3600	0,32		
Липень	–	730	380	6750	3500	3900		0,21	0,19
Разом	×	×	×	×	×	×	0,91	1,69	0,51
Коефіцієнт сумнівності відповідної групи ДЗ							0,91/6 = 0,15	1,69/6 = 0,28	0,51/6 = 0,08
Величина резерву сумнівних боргів на кінець поточного року							6750×0,15 = 1012,0	3500×0,28 = 980,0	3900×0,08 = 312
Резерв сумнівних боргів на 31.06.2023 р.: 2304,0 грн. (1012,0+980+312 =2304,0)									

В результаті наведених прикладів можна визначити недоліки та переваги існуючих методів визначення резерву сумнівних боргів (додаток В).

У бухгалтерському обліку сума створеного резерву сумнівних боргів відображається по дебеті рахунку 94 «Інші витрати операційної діяльності», субрахунок 4 «Сумнівні і безнадійні борги», і по кредиті рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів».

Після створення резерву сумнівних боргів події можуть розвиватися по двох напрямках:

1. Дебіторська заборгованість повертається.

При цьому відновляється сума резерву сумнівних боргів.

2. Сумнівна дебіторська заборгованість признається безнадійною. У цьому випадку така заборгованість перестає бути активом підприємства і підлягає списанню з балансу.

Протягом не менше трьох років із метою спостереження за можливістю повернення підприємства зобов'язані враховувати суму списаної безнадійної заборгованості на позабалансовому рахунку 07 «Списані активи», субрахунок 1 «Списана дебіторська заборгованість».

При використанні методу нарахування резерву сумнівних боргів виходячи з платоспроможності окремих дебіторів на підприємстві ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» у бухгалтерському обліку операції по нарахуванню резерву сумнівних боргів будуть відображатися на рахунках бухгалтерського обліку наступним чином (таблиці 3.5).

Таблиця 3.5 – Порядок відображення в бухгалтерському обліку операції по нарахуванню резерву сумнівних боргів

№	Найменування операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1.	Виникнення дебіторської заборгованості	361	702
2.	Відображення податкових зобов'язань	701	641
3.	Відображається відпуск товарів	902	281
4.	Створення резерву дебіторської заборгованості	944	38
4.1	Повернення дебіторської заборгованості	311	36
	Відновлення резерву сумнівних боргів	38	719
4.2	Признання безнадійного сумнівного боргу	38	361
5.	Відображення списаної безнадійної заборгованості	071	
Ситуація, при якій раніше списана дебіторська заборгованість погашається			
1.	Отримання грошових коштів від дебітора	311	361
2.	Зменшення витрат звітного періоду	361	944
3.	При сплаті сума раніше списаної дебіторської заборгованості списується з позабалансового рахунку		071

Отже, можна зробити висновок, що обираючи метод розрахунку резерву сумнівних боргів потрібно враховувати специфіку роботи підприємства, належність його до певної галузі виробництва. Вибір методу оцінки розміру формування резерву сумнівних боргів має важливий вплив на розмір прибутку підприємства.

3.2 Удосконалення виконання аудиторських процедур на підприємстві

В умовах ведення господарської діяльності у підприємства може виникнути дебіторська заборгованість, що займає високу частку в балансі підприємства та істотно впливає на рішення користувачів фінансової звітності, власників та користувачів фінансових установ щодо платоспроможності та надійності підприємства.

Метою аудитора є здійснити планування та виконання аудиторських процедур у такий спосіб, який уможливить отримання достатніх та прийнятних аудиторських доказів, що дадуть йому змогу сформулювати висновки, на яких ґрунтуватиметься думка аудитора [75].

Проте в економічній літературі не існує єдиної думки щодо визначення поняття «аудиторські процедури». Проф. М. Т. Білуха [76] розглядає аудиторські процедури як систему методичних дій на суб'єкти і об'єкти розширеного відтворення суспільно необхідного продукту, які здійснюються органами управління за допомогою контрольних функцій аудиту.

Проте В.С. Рудницький [77] вважає, що наведене визначення має ряд недоліків:

- а) аудит не охоплює повною мірою всі стадії розширеного відтворення;
- б) методичні дії здійснюються не органами управління суб'єкта перевірки, а аудиторами.

Слід відмітити, у більш пізніших виданнях М. Т. Білуха при визначенні

аудиторських процедур уже не наголошує на тому, що аудиторські процедури здійснюються органами управління підприємства. У визначенні суті аудиторських процедур проф. В. Труш [78] акцентує увагу на сукупності певних дій аудитора з перевірки фінансової (бухгалтерської) звітності. Але, на думку В. С. Рудницького, при визначенні суті аудиторських процедур нелогічно обмежуватись лише перевіркою фінансової звітності. Аудиторська діяльність, крім перевірки фінансової звітності, включає також виконання аудиторами (аудиторськими фірмами) різноманітних послуг.

Зарубіжні економісти дещо інакше трактують поняття аудиторських процедур. Так під аудиторськими процедурами розуміють «групи конкретних детальних інструкцій про особливості збирання свідочств того чи іншого типу на кожному етапі аудиту».

На сьогоднішній день немає єдиної думки щодо визначення дефініції аудиторська процедура. Такі вчені як М. Т. Білуха, В.С. Рудницький, В. Є. Труш, Б. Ф. Усач дотримуються думки – що аудиторська процедура – це система методичних дій. Н. М. Проскуріна вважає, що аудиторські процедури – це взаємопов’язана послідовність визначених дій. Врахувавши все вище сказане, на нашу думку, аудиторська процедура – це взаємопов’язана послідовність визначених дій аудитора для отримання обґрунтованих аудиторських доказів під час аудиторської перевірки.

Таблиця 3.6 – Підходи щодо розуміння терміну «дебіторської заборгованості» в економічній літературі

№	Джерело (Автор)	Сутність поняття «Аудиторська процедура»
1	2	3
1.	Головне контрольно – ревізійне управління [79]	Аудиторські процедури - порядок і послідовність дій аудитора для одержання необхідних аудиторських доказів на конкретній ділянці аудиту.
2.	Міністерство охорони здоров’я України [80]	Аудиторські процедури - це відповідний порядок і послідовність дій аудитора для одержання необхідних аудиторських доказів на конкретній ділянці аудиторського дослідження.
3.	В.С. Рудницький [77]	Аудиторські процедури — це система методичних дій аудитора, спрямованих на отримання достатніх і надійних доказів щодо об’єктів аудиту.

Продовження таблиці 3.6

4.	М.Т. Білуха [76]	Аудиторські процедури - це система методичних дій на суб'єкти і об'єкти процесу розширеного відтворення суспільно необхідного продукту, які здійснюються аудитором при проведенні контрольних функцій.
5.	В. Є. Труш [78]	Аудиторські процедури — це сукупності певних дій аудитора з перевірки фінансової (бухгалтерської) звітності.
6.	Б.Ф.Усач [81]	Аудиторські процедури - це сукупність відповідних дій аудитора щодо перевірки фінансово-господарської діяльності, стану обліку і фінансової звітності юридичних і фізичних осіб, зайнятих підприємництвом.
7.	Н.М. Просткуріна [82.с.78]	Аудиторські процедури – це взаємопов'язана послідовність визначених дій, направлених на організацію процесу надання аудиторських послуг та безпосереднього отримання відповідних та достатніх доказів для виказування професійного судження.

Аудит повинен бути організований так, щоб адекватно відображати всі аспекти діяльності суб'єкта, що перевіряється, настільки наскільки вони відповідають перевірній фінансовій інформації. Для того щоб аудитор висловив незалежну думку, він повинен одержати гарантію того, що інформація у бухгалтерській документації та інших джерелах інформації достовірна і достатня [77].

Аудит дебіторської заборгованості доцільно проводити в декілька етапів, а саме:

1 етап – Підготовчий етап або етап планування аудиту дебіторської заборгованості.

2 етап – Основний етап проведення аудиту дебіторської заборгованості – етап збору аудиторських доказів.

3 етап – Заключний етап проведення аудиту дебіторської заборгованості.

Підготовчий етап включає розробку двох документів: загального плану аудиторської перевірки та програми аудиторської перевірки, визначення мети та завдання аудиторської перевірки.

На даному етапі важливо правильно визначити мету та завдання аудиту дебіторської заборгованості [74].

Мета аудиту дебіторської заборгованості полягає в:

- перевірки наявності і правильності оформлення первинних документів, що є підставою для записів по дебіторській заборгованості;
- оцінці синтетичного та аналітичного обліку, правильності використання рахунків Плану рахунків;
- перевірки правильності розрахунків по дебіторській заборгованості (оплата коштами, векселями);
- перевірки належної класифікації дебіторської заборгованості і розкриття необхідної інформації в примітках до фінансової звітності.

Для досягнення мети аудиту дебіторської заборгованості визначають наступні завдання:

- встановлення реальності дебіторської заборгованості та простроченої заборгованості (за якою минув строк позовної давності);
- перевірка правильності списання заборгованості, строк позовної давності якої минув;
- перевірка достовірності відображення в обліку дебіторської заборгованості залежно від прийнятого методу визначення реалізації;
- перевірка правильності та обґрунтованості списання заборгованості;
- дослідження правильності оформлення і відображення в обліку заборгованості за виданими авансами, пред'явленими претензіями.

На основному етапі дослідження проводиться анкетування та опитування персоналу підприємства.

Для підготовки та проведення якісної аудиторської перевірки необхідно ретельно дослідити перелік та зміст тверджень управлінського персоналу, оскільки якість аудиторської перевірки визначається саме повнотою та всеохопністю тверджень, які використовує аудитор, встановлюючи конкретні завдання перевірки [82, с. 352-353].

Доцільність застосування конкретних аудиторських процедур слід визначати з урахуванням відповідних факторів:

- відповідність обраної аудиторської процедури цілям, поставленим на конкретному етапі аудиторської перевірки;

- наявності в аудитора достатніх навичок і досвіду для застосування обраної процедури;

- доступності матеріалів, на основі яких проводиться аудиторська перевірка, а також того, на скільки їх якість дає змогу застосувати обрану процедуру;

- чи буде забезпечена достовірність висновку, отриманого за результатами застосування певної сукупності процедур аудиту [82, с. 88].

Здійснюючи аудит дебіторської заборгованості потрібно використовувати аудиторські процедури для отримання достовірної інформації.

Не існує єдиного підходу до визначення конкретних аудиторських процедур. Огійчук М. Ф. [75] пропонує використовувати такі аудиторські процедури в процесі аудиту дебіторської заборгованості:

- установлення реальних залишків дебіторської заборгованості в регістрах бухгалтерського обліку;

- вивчення документації формування дебіторської заборгованості;

- вивчення правильності відображення бухгалтерських записів;

- перевірка актів звірки;

- перевірка правильності складання договорів на постачання товарів, надання послуг;

- перевірка своєчасності сплати за рахунками-фактурами;

- перевірка правильності використання форм розрахунків;

- перевірка можливості протизаконного списання дебіторської заборгованості;

- перевірка правильності відображення дебіторської заборгованості в балансі;

- перевірка правильності створення резерву сумнівних боргів;

- перевірка упорядкування розрахунків з безнадійної заборгованості;

- перевірка розрахунків за виданими авансами;

- перевірка розрахунків за нарахованими доходами;
- перевірка розрахунків за відшкодуванням завданих збитків;
- перевірка розрахунків з іншими дебіторами;
- перевірка розрахунків з іноземними покупцями;
- перевірка розрахунків за претензіями;
- перевірка своєчасності пред'явлення позовних заяв при несвоєчасній сплаті дебіторської заборгованості.

В свою чергу Кулаковська Л. П. [67] пропонує наступні аудиторські процедури:

- контроль наявності, якості та реєстрації укладених договорів;
- звірка залишків по розрахунках за даними Головної книги, синтетичного й аналітичного обліку;
- перевірка правильності створення і використання резерву сумнівних боргів;
- контроль повноти й реальності відображення господарських операцій по безготівкових розрахунках у первинних документах;
- контроль правильності розрахунків у первинних документах (як за кількістю, так і за вартістю);
- контроль відповідності та своєчасності облікової реєстрації (аналітичний, синтетичний, зведений синтетичний облік);
- перевірка розрахунків за товарообмінними операціями;
- перевірка безнадійної дебіторської та кредиторської заборгованості;
- перевірка розрахунків за претензіями та з відшкодування завданих збитків;
- перевірка розрахунків щодо зовнішньоекономічної діяльності;
- перевірка забезпечення зобов'язань;
- перевірка претензійної роботи й роботи внутрішнього аудитора;
- інші питання, що стосуються аудиту дебіторської заборгованості і зобов'язань.

Узагальнивши підходи науковців та практичний досвід вважаємо за необхідне визначити перелік аудиторських процедур при виконанні аудиту дебіторської заборгованості у розрізі етапів виконання даного виду аудиторської перевірки (рисунок 3.3).

Рисунок 3.3 – Процедури аудиту дебіторської заборгованості в розрізі окремих етапів виконання аудиторської перевірки

Запропоновані аудиторські процедури полегшать процес збору аудиторських доказів в ході проведення аудиту дебіторської заборгованості.

Проведення аудиту дебіторської заборгованості підприємств різних форм власності має велике значення, оскільки сприяє впорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних щодо розрахункових операцій із дебіторами. Розробка єдиних аудиторських процедур спростить роботу виконавця й дасть можливість отримати повну та достовірну інформацію щодо питань дебіторської заборгованості.

3.3 SWOT аналіз як метод управління дебіторською заборгованістю на підприємстві

Питання управління дебіторською заборгованістю актуальне для тих підприємств, які відвантажують товари (надають послуги) на умовах відстрочення платежу. Впровадження політики управління дебіторською заборгованістю потребує певних матеріальних витрат, проте сума безнадійних боргів зменшуються швидше, а тому прибуток підприємства збільшується .

Управління дебіторською заборгованістю – це одна з найбільш актуальних проблем багатьох українських підприємств, оскільки у підприємницькій діяльності некерована дебіторська заборгованість, як правило, є однією з причин кризового стану [76].

Ефективне управління дебіторською заборгованістю багато в чому залежить від стратегії яку використовує підприємство у здійсненні господарської діяльності. Формування стратегії становить складний творчий процес. Він потребує високої кваліфікації та компетентності виконавців.

Стратегічне управління передбачає визначення ключових позицій на перспективу в залежності від пріоритетності цілей; виділення ресурсів

організації під стратегічні цілі, незалежно від фактичної структури управління виробничо-господарською діяльністю; створення центрів керівництва кожною стратегічною метою; оцінку та стимулювання виробничих підрозділів та їх керівників в залежності від ступеня досягнення стратегічних цілей.

Стратегічне управління підприємством неможливо уявити без проведення стратегічного аналізу, який розглядається як виконання відповідної функції управління, орієнтованої на перспективу і що має високу невизначеність, як дослідження економічної системи за параметрами, які визначають її майбутній стан.

Стратегічне управління підприємством у ринковому середовищі зосереджується на правильному визначенні поточних позицій підприємства на ринку, показників його господарсько-фінансової діяльності, сильних і слабких сторін. Стратегічний потенціал підприємства та його навколишнє середовище безпосередньо впливають на прийняття стратегічних управлінських рішень, які обумовлюють розвиток господарської системи [77].

Зберігати лідируюче положення на ринку ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» дозволяють висока якість послуг, доступні ціни і прагнення забезпечити максимум зручності своїм абонентам.

Стратегія ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» направлена на зміцнення позицій на ринку послуг платного телебачення і розвиток масового широкого доступу в Запоріжжі.

Проведений аналіз динаміки реалізації послуг підприємства, говорить про те, що 2021 році порівняно з 2020 роком обсяг надання послуг зріс на 2220,0 тис. грн. або на 100,3%.

Такий обсяг зростання був зумовлений зростанням надання послуг з 11 пакета на 28 364,4 або на 109,9 %.

Але було зменшене надання послуг 1 пакету та 111 пакета відповідно на 15 392,6 або на 96,8 % та на 7751,8 тис. грн. або на 95,2%. Тобто відбулося

позитивне зростання реалізації послуг на 2220,00 за рахунок збільшення обсягів реалізації 11 пакета (таблиця 3.8).

Таблиця 3.8 – Аналіз динаміки реалізації послуг

Тарифний пакет	2020 рік	2021 рік	Абсолютний приріст	ТР %
1 пакет	367 812	352 419,4	-15 392,6	95,8
11 пакет	286 076	314 440,4	+ 28 364,4	109,9
111 пакет	163 472	155 720,2	-7751,8	95,2
Всього	817 360	819 580	+ 2220	100,3

Аналіз структури наданих послуг ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» свідчить про те, що в 2021 році порівняно з 2020 роком зменшилася питома вага 1 пакета в загальній вазі на 2%. Проте реалізація пакета 11 збільшилась на 3%. Вага 111 пакета у загальній вазі зменшилась на 1% порівняно з 2020 роком. Але в загальному впливі зміна структури реалізації послуг дорівнює 0 (таблиця 3.9).

Таблиця 3.9 – Аналіз структури надання послуг

Тарифний пакет	2020 рік	Питома вага	2021 рік	Питома вага	Абсолютний приріст	Абсолютний приріст %
1 пакет	367 812	45%	352 419,4	43%	-15 392,6	-2
11 пакет	286 076	35%	314 440,4	38%	+ 28 364,4	+3
111 пакет	163 472	20%	155 720,2	19%	-7751,8	-1
Всього	817 360	100%	819 580	100%	+ 2220	0

Кожне підприємство має на ринку певні переваги і недоліки і саме SWOT-аналіз дає змогу виявити ті сильні і слабкі сторони, які потребують найбільшої уваги і зусиль з боку підприємства.

Узагальнити ситуацію на підприємстві і на ринку, побачити можливості та загрози SWOT-аналіз допомагає через визначення слабких і сильних сторін підприємства і його конкурентів.

Процес такого аналізу охоплює три етапи: ідентифікацію сильних і слабких сторін; ідентифікацію можливостей і загроз та відображення їх з точки зору слабких і сильних сторін підприємства; пошук можливості діяти

на межі відповідних характеристик підприємства і його конкурентів.

На першому етапі складається матриця SWOT-аналізу (таблиця 3.10).

Таблиця 3.10 – Матриця SWOT-аналізу

Можливості	Сильні сторони
1.Світові тенденції до збільшення потреби в послугах зв'язку та телебачення 2.Надання різних послуг зв'язку на внутрішньому ринку 3.Розширення видів послуг які можуть надаватися 4.Вихід на нові ринки	1.Монополіст на ринку телекомунікаційних послуг Південного району 2.Високий рівень кваліфікації співробітників 3.Широкий список споживачів(постійних клієнтів) 4. Попит на надання послуг не залежить від пори року
Загрози	Слабкі сторони
1.Звільнення цінних співробітників за власним бажанням 2.Економічна криза в країні 3.Поява нових конкурентів	1.Відносно вузький спектор надання послуг 2.Неефективна робота маркетингових служб

SWOT-аналіз показує, що послуги компанії досить конкурентоздатні, оскільки підприємство володіє великою кількістю сильних сторін: високий рівень кваліфікації співробітників ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС», широкий список споживачів (постійних клієнтів). Також були виявлені негативні моменти, такі як: відносно вузький спектр надання послуг, неефективна робота маркетингових служб.

Для підприємства з'являються можливості надання різних послуг зв'язку на внутрішньому ринку, розширення видів послуг, які можна надавати населенню. Загрозами підприємства буде звільнення цінних співробітників за власним бажанням та економічна криза в країні.

Другим етапом є визначення впливу можливостей і загроз на результати діяльності підприємства. Для цього розбиваємо можливості та загрози, виявлені в процесі аналізу на три групи за ступенем впливу на підприємство та вірогідністю впливу. Результати розподілу оформляються у вигляді матриці (таблиця 3.11).

Таблиця 3.11 – Загрози за ступенем та вірогідністю впливу на підприємство

Вірогідність реалізації загроз	Наслідки впливу загроз		
	Руйнівні (Р)	Тяжкі (Т)	Легкі (Л)
Висока (В)	ВР	ВТ	ВЛ
Середня (С)	СР	СТ	СЛ
Низька (Н)	НР	НТ	НЛ
Загрози		Вірогідність реалізації загрози	Наслідки впливу загроз
1.Звільнення цінних співробітників за власним бажанням		Середня	Тяжкі
2.Економічна криза в країні		Висока	Легкі
3.Поява нових конкурентів		Низька	Тяжкі

Матриця загроз показала що підприємство має стійку позицію на ринку та виникнення деяких загроз не буде мати тяжких наслідків для підприємства.

Однак, звільнення цінних співробітників за власним бажанням та поява нових конкурентів можуть мати негативні наслідки для підприємства, тому необхідно зменшити плинність кадрів на підприємстві, використавши додаткові премії за досягнення високих результатів роботи та зміцнити свої позиції на ринку, використавши рекламні акції та знижки для користувачів послуг.

Аналогічна матриця формується по можливостям підприємства (таблиця 3.12).

Матриця можливостей показала, що у поля найбільш високих можливосте попали розширення видів послуг, що буде сприяти розширенню продуктів, що може виробляти фірма та підвищенню конкурентної позиції на ринку. В свою чергу вихід на нові ринки збільшить кількість користувачів, що обирають дану компанію та закріпленню позицій на ринку. Невеликий вплив має світова тенденція до збільшення потреби у послугах зв'язку та телебачення, але можливо у майбутньому вона зможе забезпечити додатковий приплив клієнтів.

Таблиця 3.12 – Можливості за ступенем та вірогідністю впливу на підприємство

Вірогідність використання можливостей	Вплив можливостей		
	Сильний (С)	Помірний (П)	Малий (М)
Висока (В)	ВС	ВП	ВМ
Середня (С)	СС	СП	СМ
Низька (Н)	НС	НП	НМ
Загрози	Вірогідність використання можливості		Вплив можливостей
1.Світові тенденції до збільшення потреби в послугах зв'язку та телебачення	Низька		Малий
2.Надання різних послуг зв'язку на внутрішньому ринку	Середня		Сильний
3.Розширення видів послуг які можуть надаватися	Висока Висока		Сильний Сильний
4.Вихід на нові ринки			

Узагальнити отримані результати допоможе комплексна оцінка можливостей та загроз підприємства з врахуванням сильних та слабких сторін (таблиця 3.13).

Таблиця 3.13 – Комплексна оцінка можливостей та загроз підприємства з врахуванням сильних та слабких сторін

		Можливості		Загрози
Сильні сторони	Високий рівень кваліфікації співробітників ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС»	Надання різних послуг зв'язку на внутрішньому ринку	Вихід на нові ринки	Звільнення цінних співробітників за власним бажанням
	Широкий список споживачів (постійних клієнтів)	Розширення видів послуг які можуть надаватися	Світові тенденції до збільшення потреби в послугах зв'язку та телебачення	Економічна криза в країні
Слабкі сторони	Відносно вузький спектр надання послуг	Забезпечити конкурентну перевагу за рахунок повної відповідності ціни та якості послуг	Розробити програму стимулювання користувачів	Підвищення вимог покупців до якості продукції
	Неефективна робота маркетингових служб	Підтримувати попит на послугу за рахунок маркетингових інновацій	Забезпечити зворотній зв'язок з користувачами	Поява нових конкурентів

Для визначення загальної оцінки групи факторів з урахуванням їх значущості рекомендується використовувати кількісну оцінку впливу можливостей та загроз на сильні та слабкі сторони підприємства (таблиця 3.14).

Оцінка ступеня впливу фактору на підприємство здійснюється експертним шляхом. Для оцінка спрямованості впливу використовують наступну шкалу оцінювання: 1 бал – слабкий вплив, 2 бали – незначний вплив, 3 бали – помірний вплив, 4 бали – високий вплив, 5 балів дуже високий вплив. За цією методикою можна виявити вплив кожного з факторів, порівняти вплив групи факторів, визначити загрози й можливості та оцінити в цілому ступінь впливу середовища на підприємство.

Таблиця 3.14 – Кількісна оцінка впливу можливостей та загроз на сильні та слабкі сторони підприємства

		Сильні сторони			Слабкі сторони			Кількісна оцінка можливостей та загроз
		Високий рівень кваліфікації співробітників	Широкий список споживачів (постійних клієнтів)	Монополіст на ринку телекомунікаційних послуг Південного району	Відносно вузький спектр надання послуг	Неефективна робота маркетингових служб	Брак коштів на рекламу	
1		2	3	4	5	66	7	8
ЗАГРОЗИ	Звільнення цінних співробітників за власним бажанням	5	3	3	3	5	1	20
	Поява нових конкурентів	3	5	4	4	3	3	22
	Зміни в потребах споживача	1	4	3	4	4	3	19
МОЖЛИВОСТІ	Надання різних послуг зв'язку на внутрішньому ринку	3	4	4	4	1	3	19
	Розширення видів послуг які можуть надаватися	1	5	4	5	2	1	18

Продовження таблиці 3.14

1	2	3	4	5	6	7	8
Можливість виходу на нові ринки	2	5	4	5	4	5	25
Розвиток економіки країни	2	2	2	3	1	2	12
Кількісна оцінка сильних та слабких сторін	17	28	24	28	20	18	

Широкий список споживачів та відносно вузький спектр надання послуг з одного боку та можливість виходу на нові ринки і поява нових конкурентів з другого боку становлять високий вплив на діяльність підприємства.

Першочерговим завданням підприємства є збільшення обсягів надання послуг, завоювання нових сегментів ринку і споживачів. Для цього необхідно знайти шляхи і способи підвищення ефективності своєї діяльності, використовуючи методи стимулювання збуту і замінюючи один метод стимулювання на інший, як тільки з'ясується, що один з них – останній – забезпечує досягнення кращих результатів. До таких методів стимулювання збуту відносяться реклама, цінова політика, престиж.

Завдяки наявності висококваліфікованих працівників підприємство має можливість виходу на нові ринки та розширенню видів послуг на вже завойованому ринку. Проте для вдалого просування потрібно вжити заходи щодо стимулювання працівників: матеріальні винагороди, моральне заохочення, просування по службі.

Також підприємству потрібно застосувати стратегію розширення меж ринку, тобто вихід зі старою продукцією на нові сегменти ринку, туди, де її раніше не продавали. Ця стратегія потребує додаткових витрат на вивчення нових ринків, рекламу. Це має окупатися прибутком від додаткового продажу, тому що резерви виробничої потужності та конкурентоспроможність послуг дають змогу збільшити обсяг їх виробництва і продажу.

Також можливо використати стратегію вдосконалення послуг, яка орієнтує підприємство на модифікацію існуючих послуг або заміну новою послугою на вже освоєному ринку. Така послуга призначається для тієї самої групи покупців, але більше відповідає їхнім потребам за складом, конструкцією чи формою, є досконалішою й відповідно більш конкурентоспроможною.

Цю стратегію застосовують тоді, коли продукція, яку виготовляє підприємство, застаріла, попит на неї падає, відбувається енергійне витискування її аналогічною продукцією конкурентів.

Стратегія потребує значних витрат на розробку та освоєння виробництва нової продукції, її рекламування. Позитивним у ній є орієнтація на перспективу й діяльність на добре вивченому ринку. Також необхідним кроком стає:

- визначити новий вид послуг, за допомогою яких підприємство матиме відповідну частку ринку;
- визначити новий вид послуг, які повинні замінити вже існуючі, але застарілі послуги;
- запровадити нововведення і здійснити модернізацію у всіх інших сферах діяльності підприємства.

Для реалізації даної цілі можливо створити тарифні пакети, які б включали два види послуг: телебачення та інтернет або вдосконалити існуючі, зменшивши собівартість послуги або використати наступні стратегічні заходи:

- проведення акцій для нових і постійних абонентів;
- мотивація персоналу на просування послуг,
- підвищення кваліфікації співробітників;
- увага до абонентів;
- створення особистого кабінету для користувачів послугами.

Виробнича стратегія є складовою загальної корпоративної стратегії підприємства та входить до складу його функціональних стратегій.

Виробнича стратегія – це функціональна стратегія створення та розвитку висококонкурентного виробничого потенціалу підприємства та системи управління ним, що втілюється у вигляді виробничої підсистеми певного типу, призначеної для випуску конкурентоспроможних продуктів [74]. Вона орієнтована на створення економічно ефективної, гнучкої виробничої системи, здатної адаптуватися до можливих змін. Можна запропонувати таку виробничу стратегію підприємству (таблиця 3.15).

Таблиця 3.15 – Виробнича стратегія підприємства

Найменування стратегічної сфери	Найменування стратегічної позиції	Стратегічні цілі	Стратегічні дії
Конкурентні переваги та недоліки	Зменшення вартості тарифів	Підключення більш дешевих пакетів послуг	Знижки і бонуси постійним і новим клієнтам
Обсяг	Проведення акцій	Випередження темпів приросту продуктивності праці над рівнем заробітної плати, зниження рівня плинності кадрів, прийняття на роботу компетентних співробітників	Розробка системи винагород, мотивація співробітників
Збут	Проведення акцій	Бонуси новим абонентам	Участь в отриманні призів при підключенні
Просування послуги	Розробка плану надання нових послуг	Розробити проект надання нових послуг	Мотивація персоналу, проведення акцій
Цінова політика	Зменшення вартості тарифів	Розширення зони покриття	Заохочення нових клієнтів, входження в нові ринки збуту

Значимість фінансової стратегії, як напрямку фінансового аналізу полягає в тому, що саме через фінансові показники відображаються всі види діяльності підприємства, здійснюється балансування функцій, задач та їх підпорядкованість основним його цілям. Бланк І. визначає фінансову стратегію як систему довгострокових цілей фінансової діяльності підприємства і найбільш ефективних шляхів їх досягнення [52]. Тому

фінансовою стратегією ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» може стати наступна стратегія.

ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» є монополістом на ринку послуг Південного мікрорайона, проте в місті Запоріжжя основними його конкурентами є такі підприємства як «ІНН-КОМ», ТОВ «Кабельна інформаційна телевізійна система», ТОВ «Телерадіокомпанія «СПЕКТР-ПЛЮС», ТОВ ТРК «КОНТАКТ» «Мітріс-Телебачення». Для оцінки конкурентної позиції на ринку проведемо аналіз обравши декілька найближчих конкурентів із однієї стратегічної групи (таблиця 3.16).

Таблиця 3.16 – Конкурентний аналіз

Найменування організації конкурента	Конкурентні переваги	Конкурентні недоліки
«ІНН-КОМ»	Безкоштовне підключення	Немає дешевих пакетів телебачення з невеликою або середньою кількістю каналів
ТОВ «Кабельна інформаційна телевізійна система»	Можливість електронної оплати картками	Дороге підключення, відсутність бонусів при підключенні
ТОВ «Телерадіокомпанія «СПЕКТР-ПЛЮС»	Кваліфіковані спеціалісти	Відсутність надання послуги Інтернету
ТОВ ТРК «КОНТАКТ» «Мітріс-Телебачення».	-	Відсутність вільного доступу до інформації

Для того що б усунути свої відставання в якості надання послуг кабельного телебачення від головних конкурентів на ринку підприємству необхідно розширювати свої масштаби діяльності, поліпшити якість обслуговуючи, збільшити число кваліфікованих фахівців.

Отже, стратегічне управління будь-яким підприємством у ринковому середовищі зосереджується на правильному визначенні поточних позицій підприємства на ринку, показників його господарсько-фінансової діяльності, сильних і слабких сторін.

Стратегічний аналіз є необхідним компонентом регулярного стратегічного управління, оскільки він дає змогу оперативно оцінити становище підприємства. Перевагами SWOT-аналізу є отримання знань про

внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на процес стратегічного управління, визначення конкурентних переваг та формування стратегічних пріоритетів, періодична діагностика ринку та ресурсів підприємства. До позитивних характеристик цього інструмента управління належать його простота і можливість залучення до обговорення досліджуваних проблем широкого кола керівників і спеціалістів.

Загальна стратегія розвитку ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» побудована на стратегіях розвитку бізнес-одиниць і спрямована на використання ключових сильних сторін підприємства.

ТОВ «ГОЛДЕН ЛАЙНС» має ряд переваг і недоліків у своїй діяльності, які становлять різний вплив на діяльність підприємства. Підприємство займає провідну позицію серед конкурентів та має можливість виходу на нові ринки. Використовуючи сильні сторони своєї діяльності та звертаючи увагу на недоліки підприємство має змогу розробляти стратегії розвитку та приймати ефективні управлінські рішення.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукових завдань, які полягають в удосконаленні обліку і аудиту дебіторської заборгованості, спрямованих на забезпечення інтересів користувачів у сучасних економічних умовах.

Узагальнивши підходи різних вчених до визначення економічної сутності дебіторської заборгованості, було встановлено, що існують різні підходи до розуміння цієї категорії. Одна група вчених, визначають дане поняття як «суму боргів», а друга група як «фінансовий актив». З метою уточнення даної дефініції пропонуємо доповнити визначення та під дебіторською заборгованістю розуміти частину оборотного капіталу підприємства, яка являє собою заборгованість юридичних та фізичних осіб що виникла внаслідок минулих подій, у вигляді суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Сутність запропонованого визначення дає можливість розкрити поняття дебіторської заборгованості з двох боків: як частину оборотного капіталі та як частину зобов'язань.

Однією з важливих наукових категорій в економічній літературі є класифікація дебіторської заборгованості. Від правильно обраних класифікаційних ознак залежить ефективність обліку та управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. Під час вивчення економічної літератури було запропоновано, поділяти дебіторську заборгованість на таку, що пов'язана з реалізацією товарів, робіт, послуг та таку, що не пов'язана з реалізацією товарів, робіт, послуг, останню слід розглядати в наступних розрізах: за претензіями, з підзвітними особами, щодо розрахунків з бюджетом. Дебіторську заборгованість, що пов'язана з реалізацією товарів, робіт, послуг поділяють на поточну та довгострокову. В свою чергу поточну заборгованість поділяють на реальну, сумнівну та безнадійну. Магістрантом запропоновано класифікувати реальну дебіторську заборгованість в

залежності від терміну оборотності на швидко оборотну, нормально оборотну та повільно оборотну. Надана класифікація дозволить оцінити ефективність наявної кредитної політики, яка використовується на підприємстві.

На сьогоднішній день спостерігається тенденція та необхідність переходу до ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності. Обов'язковими для застосування МСФЗ вважаються лише в тих підприємствах, які мають оприлюднювати свою звітність та для підприємств, які складають консолідовану звітність. Інші підприємства мають право самостійно приймати рішення щодо застосування МСФЗ для складання звітності. Проаналізувавши та порівнявши облік дебіторської заборгованості згідно НП(С)БО та МСФЗ можна зробити висновок, що незважаючи на подібність вимог НП(С)БО та МСБО щодо обліку дебіторської заборгованості, існують відмінності у їх положеннях. Головними з них є : різна класифікація дебіторська заборгованість, відмінна оцінка в обліку, оцінка на дату балансу, порядок розкриття інформації у фінансовій звітності. Спільними критеріями, які містяться в обох стандартах є те, що моментом визнання дебіторської заборгованості у звітності як активу за МСФЗ і НП(С)БО є виконання двох критеріїв: імовірність отримання підприємством у майбутньому економічних вигід і достовірність визначення її суми. В Україні норми ведення бухгалтерського обліку та зокрема дебіторської заборгованості чітко регламентовані, на відміну від міжнародного досвіду, де надаються лише загальні рекомендації по розкриттю інформації. Застосування зарубіжного досвіду щодо облікових аспектів дебіторської заборгованості дозволить удосконалити облікову інформацію з метою підвищення її достовірності та суттєвості для прийняття на її основі управлінських рішень.

Проведення аналізу фінансово-економічного стану підприємства, виявило, що існує стійка тенденція щодо збільшення частки дебіторської

заборгованості в оборотному капіталу підприємства. Дебіторська заборгованість займає 30% у складі поточних активів. Оборотність дебіторської заборгованості низька, тривалість одного обороту має тенденцію до зростання, все це вказує на неефективне використання підприємством наявних ресурсів. Доведено, що рівень дебіторської заборгованості на досліджуваному підприємстві високий, існує недостатньо оборотних коштів для підтримання нормального рівня поточної діяльності, існує ймовірність погіршення ліквідності та платоспроможності підприємства в майбутньому.

Запропоновано використовувати графік документообороту, для що чіткої координації роботи та підвищення відповідальності за організацію первинного відображення господарських операцій на підприємстві. Графік документообігу на підприємстві має забезпечити оптимальну кількість підрозділів і виконавців, через які проходить кожний первинний документ.

Встановлено, що згідно наказу про облікову політику підприємства не передбачено створення резерву сумнівних боргів, що спричиняє недостовірне відображенню інформації в фінансовій звітності, управлінським персоналом приймаються неефективні та неправильні управлінські рішення. Надана пропозиція внести зміни до облікової політики та почати нарахувати резерв сумнівних боргів. Надана пропозиція надасть можливість включити до операційних витрат суму визнаної безнадійної заборгованості.

Визначено, що на підприємстві аудит дебіторської заборгованості виконується в рамках аудиту фінансової звітності. Проте аудиторська перевірка проводиться неефективно через неоднозначність трактування аудиторських процедур різними виконавцями.

Визначено, що аудит дебіторської заборгованості доцільно проводити в три етапи : підготовчий етап, основний етап та заключний етап. На кожному етапі проведення аудиту слід використовувати наступні аудиторські процедури: на підготовчому етапі складання загального плану та програми проведення аудиту дебіторської заборгованості, оцінку системи

внутрішнього контролю підприємства, ознайомлення з результатами попередніх перевірок. На основному етапі необхідними процедурами є: звірка даних реєстрів обліку дебіторської заборгованості з даними Головної Книги, встановлення найбільш крупних дебіторів і з'ясування строку погашення заборгованості, контроль наявності, якості та реєстрації укладених договорів, перевірка правильності проведення, документального оформлення і відображення в обліку розрахунків з дебіторами, вивчення правильності відображення бухгалтерських записів, перевірка своєчасності повернення дебіторської заборгованості, перевірка правильності створення і використання резерву сумнівних боргів, перевірка безнадійної дебіторської та кредиторської заборгованості, перевірка можливості протизаконного списання дебіторської заборгованості. На заключному етапі проведення аудиту перевіряють правильність відображення дебіторської заборгованості в балансі та своєчасності пред'явлення позовних заяв при несвоєчасній сплаті дебіторської заборгованості.

Запропоновано використовувати методика Swot – аналізу як інструмент управління дебіторською заборгованістю. Дана пропозиція дасть змогу мінімізувати ризики та збільшить можливість забезпечення підприємства власними коштами.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Цегельник Н. І. Обліковий аспект дебіторської заборгованості в системі розрахунків з покупцями. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. Житомир : Вісник ЖДТУ, 2012. С.247-251.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість» : затв. Наказом Міністерства Фінансів України від 08.10.1999 р. №237 URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення : 11.09.2023).
3. Національне положення (стандарт) фінансової звітності № 13 «Фінансові інструменти» : затв. Наказом Міністерства Фінансів України від 30.11.2001 р. № 559 URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01> (дата звернення : 11.09.2023).
4. Федорченко О. Є. Облік і аналіз розрахунків з дебіторами (на прикладі текстильних підприємств легкої промисловості) : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ : 2009. 20 с.
5. Кияшко О. М. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Київ : 2011. 21 с.
6. Сурніна К. С. Удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості промислових підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04. Луганськ : 2002. 19 с.
7. Черненко Л. В. Управління дебіторською заборгованістю в аграрних підприємствах: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Київ : 2008. 20 с.
8. Голов С. Ф., Костюшенко В. М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами : приклади та коментарії : практ. посіб. Київ : Лібра, 2001. 670 с.
9. Лищенко О. Г., Бескота Г. М. Аналіз дебіторської заборгованості в

системі управління підприємством. *Держава і регіони : журнал*. Запоріжжя : Гуманіст. Ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.», 2009. № 1. С. 114-117.

10. Крайник О. П., Клепікова З. В. *Фінансовий менеджмент* : навч. посіб. Київ : «Декор», 2001. 260 с.

11. Белозерцев В. Щодо товарного кредиту та дебіторської заборгованості на підприємстві. *Економіст*. 2009. №11, С. 23-28.

12. Кірейцев Г. Г. *Фінансовий менеджмент*. Київ : ЦУЛ, 2002. 469 с.

13. Береза С. Л. *Облік і контроль грошових активів та дебіторської заборгованості: теорія і практика* : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04. Київ : 2003. 20 с.

14. Матицина Н. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2006. № 12. С. 38-42.

15. Інструкція з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ, затв. Наказом ДКУ від 26.12.2003 р. № 242. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0106-04#Text> (дата звернення : 13.09.2023).

16. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України, затв. пост. Правління Національного банку України від 17.06.2004 р. № 280. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04#Text> (дата звернення : 13.09.2023).

17. Про затвердження форми звітності № 1 (річна) «Звіт про зелене господарство» та Інструкції щодо заповнення форми звітності № 1 (річна) «Звіт про зелене господарство», затв. Наказом Міністерства з питань житлово – комунального господарства України від 24.12.2008 р. № 401. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0401662-08#Text> (дата звернення : 13.09.2023).

18. Міжгалузеві нормативи чисельності працівників бухгалтерського обліку, затв. наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 26.09.2003 р. № 269. URL : <https://zakononline.com.ua/documents/show/>

71872___71872 (дата звернення : 13.09.2023).

19. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі № 124 «Доходи» : затв. Наказом Міністерства фінансів України від 24.12.2010 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11#Text> (дата звернення : 13.09.2023).

20. Економіка підприємства. URL : <http://www.readbook.com.ua/book/6/75/> (дата звернення : 19.09.2023).

21. Бланк І. О. Керування прибутком. Київ : Ника-Центр ; Ельга, 2004. 514 с.

22. Бабіч В. В., Сагова С. В. Фінансовий облік. Київ : КНЕУ. 2007. С. 253-254.

23. Гладких Т. В. Фінансовий облік. Київ : 2007. С. 89-92.

24. Кватирка П. Б. Класифікація дебіторської заборгованості та її вдосконалення. *Вісник Хмельницького національного університету*. Т. 2. 2005. № 4. С. 87-90.

25. Кобилянська О. І. Фінансовий облік. Київ : Знання. 2007. 545 с.

26. Войнаренко М. П. Системи обліку в Україні : трансформація до міжнародної практики. Київ : Наукова думка. 2002. 215 с.

27. Романюк А. А. Управління дебіторською заборгованістю як фактор впливу на ефективність фінансової діяльності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. Т. 2. 2006. № 6. С. 73-78.

28. Сурніна К. С. Зобов'язання і кредиторська заборгованість, проблеми термінології і класифікації. *Економіка : проблеми теорії та практики: міжвузівський зб. наук. праць Дніпропетровського національного університету*. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000. Вип. 42. С. 56-61.

29. Казакаєва А. М. Управління дебіторською заборгованістю як інструментом мінімізації витрат підприємства. *Все для бухгалтера*. 2006. № 21 (189). С. 11-16.

30. Сльозко Т. М. Організація обліку : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. С. 109-110.

31. Клименко О. М. Управління дебіторською заборгованістю. *Економіка : проблеми теорії і практики* : зб. наук. праць. Вип. 183. Дніпропетровськ : ДНУ, 2003. С. 697-700.
32. Яблочкіна А. О. Шляхи управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Актуальні питання сучасної економіки*. Одеса : ЦЕДР, 2012. С. 106-107.
33. Бреславська Г. М., Момот Т. В. Вартісно-орієнтоване управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Бізнес Інформ*. 2011. №3. С. 81-83.
34. Носач Л. Л. Знижки як інструмент управління дебіторською та кредиторською заборгованостями. *Економічна стратегія і перспектива розвитку сфери торгівлі та послуг* : зб. наук. праць. Вип. 1(3). Харків : ХДУХТ, 2006. С. 60-67.
35. Новікова Н. М. Заходи стимулювання погашення дебіторської заборгованості підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2006. №6. Т.2 (86). С. 78-82.
36. Черненко Л. В. Управління дебіторською заборгованістю в аграрних підприємствах : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Київ : 2008. 18 с.
37. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2003. №12. С.24-36.
38. Скорба О. А. Управління дебіторською заборгованістю та альтернативні методи її рефінансування. *Економіка : проблеми теорії та практики* : зб. наук. праць. Вип. 204. Т.І. Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. С. 196-202.
39. Беялов Т. Е. Аналіз форм і методів управління дебіторською заборгованістю у складі оперативних фінансових активів корпорації. *Актуальні проблеми економіки*. 2005. №9 (51). С. 30-36.
40. Карбовник А. М. Деякі аспекти управління дебіторською заборгованістю та їх вплив на джерела формування оборотних активів.

Фінанси України. 2001. №9. С. 92-97.

41. Курта Н. В. Сучасні проблеми управління дебіторською заборгованістю. *Держава та регіони, серія економічні науки*. 2006. №6. С. 370-373.

42. Грабчак Д. В. Проблеми реструктуризації дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства за умов нестабільного зовнішнього середовища. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6. С. 130-134.

43. Басюк Т. П. Реструктуризація дебіторської заборгованості підприємства. *Фінанси підприємств*. 2018. № 12. С. 115-123.

44. Приказка Г. Д., Підгірна А. Л./ Управління дебіторською заборгованістю підприємства, методи її рефінансування. *Економічні науки. Облік та аудит*. 2020. №7. С. 23-27.

45. Біломістна І. І., Хотяненко Ю. Факторинг та його роль в управлінні дебіторською заборгованістю URL : http://www.rusnauka.com/4_SND_2011/Economics/10_79375.doc.htm (дата звернення : 21.09.2023).

46. Василюк. М. М. Механізм управління дебіторською заборгованістю в сучасних умовах господарювання URL : http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpu/Ekon/2009_7/56.pdf (дата звернення : 21.09.2023).

47. Дубровська Є. В./ Методичний інструментарій щодо управління дебіторською заборгованістю URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2009_3/2009-V3_36.pdf (дата звернення : 21.09.2023).

48. Бровко О. Т., Боцвін О. С., Шмунь Н. В. Механізм управління дебіторською заборгованістю. *Економічні науки. Облік та аудит*. 2010. № 7. С. 31-32.

49. Павлюк Т. С., Рудницька О. М. Основні напрями вдосконалення процесу управління дебіторською заборгованістю. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21. С. 273-278.

50. Грабчак Д. В. Проблеми реструктуризації дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства за умов нестабільного

зовнішнього середовища. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6. С.130-134.

51. Левченко Н. М., Кравченко Г. В. Факторинг як інструмент ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Економічний простір*. 2009. №23/2. С.24-28.

52. Левківська О. О / Управління дебіторською заборгованістю підприємства в умовах фінансово-економічної кризи. URL : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/natural/Vntu/2008_17_1/76.pdf (дата звернення : 22.09.2023).

53. Лігоненко Л. О, Новикова Н. М. Управління дебіторською заборгованістю підприємства: навч. посіб. Київ : КНТУ, 2005. 275с.

54. Фінансові інструменти: розкриття інформації: Фінансові інструменти: Міжнародний стандарт фінансової звітності № 7, виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_016 (дата звернення : 13.10.2023).

55. Міжнародний стандарт фінансової звітності № 9 «Фінансові інструменти» : виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_016 (дата звернення : 15.10.2023).

56. : Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 32 «Фінансові інструменти: подання» : виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012. URL : <http://buhgalter911.com/Res/MSBO/MSBO32.pdf> (дата звернення : 15.10.2023).

57. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» : виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_015/paran2#n2 (дата звернення : 15.10.2023).

58. Скорба О. А. Облік дебіторської заборгованості в Україні та за кордоном. Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. «*Honoris High School-*

2009». 2009. Т. 2. С. 22-25.

59. Гайдучок Т. С., Цегельник Н. І. Основи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній системі. *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»*. 2012. Вип. 9 (33). Ч. 1.

60. Про аудиторську діяльність : Закон України № 3125-ХІІ від 22.04.1993р. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=140-16> (дата звернення : 18.10.2023).

61. Усач Б.Ф. Аудит : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2002. С. 98-105.

62. Немченко В.В. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) : підручник. Київ : ЦУЛ, 2012. С. 55-56.

63. Проскуріна Н. М. Процедурне забезпечення аудиту : монографія. *Національна академія статистики, обліку та аудиту*. Київ : Вид-во ДП «Інформ.-аналіт. Агентство», 2011. 739 с.

64. Немченко В. В. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) : підручник. Київ : ЦУЛ, 2012. С. 227-228.

65. Бутинець Ф. Ф., Малюга Н. М., Петренко Н. І. Аудит: стан і тенденції розвитку в Україні : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2004. 564 с.

66. Бондар В. П. Якість аудиту та фактори її підвищення. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки*. Житомир : ЖДТУ, 2008. №4 (46). С. 22-27.

67. Кулаковська Л. П., Піча Ю.В. Організація і методика аудиту : навч. посіб. Київ : Каравела, 2004. 568 с.

68. Верхоглядова Н. І., Шило В. П., Ільїна С. Б. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика : навч.-практ. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 536 с.

69. Сабурова А. Д. Факторинг і форфейтинг – основні форми рефінансування дебіторської заборгованості підприємства. *Актуальні питання обліку: теорія і практика: збірник статей молодих вчених*. Вип. 4.

Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2014. С.207-219.

70. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2018 року. Ч. I; пер. з англ. Київ : Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2018. 1172 с.

71. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2018 року. Ч. II; пер. з англ. Київ : Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2018. 535 с.

72. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. Житомир : ПП «Рута», 2009. 912 с. С.383-386.

73. Сабурова А. Д. Методи створення резерву сумнівних боргів. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції : «Ключові питання в сучасній науці» Т. 5. Софія : Видавництво «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2014. С.93-96.

74. Бережна А. А., Осадча Г. Г. Резерв сумнівних боргів, його створення та використання. *Проблеми і перспективи розвитку фінансів, обліку і маркетингу в сучасному середовищі*. 2012. С. 109-114.

75. Грицак І. І., Чубай В. М. Аудиторські докази : Вимоги, процедури отримання та процес оцінювання. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2021. С. 173-182.

76. Білуха М.Т. Курс аудиту : підручник: 2-ге вид., перероб. Київ : Вища школа, Т-во «Знання», КОО, 1999. 574 с.

77. Рудницький В. С. Методологія і організація аудиту. *Економічна думка*. 1998. 196 с.

78. Організація і методика аудиту підприємницької діяльності : навч.-метод. посіб. / В.Є. Труш, Т.А. Калінська та ін. Херсон : ОЛДІ-ГІЛЮС, 2002. 128 с.

79. Методика проведення органами державної контрольно-ревізійної

служби державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання, затв. Наказом Головного контрольно – ревізійного управління України від 04.08.2008 р. № 300 URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.23586.0> (дата звернення : 18.10.2023).

80. Порядок проведення внутрішнього аудиту в системі Міністерства охорони здоров'я України, затв. Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 27.03.2012 р. № 207. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.23586.0> (дата звернення : 18.10.2023).

81. Усач Б.Ф. Аудит : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2002. 133 с.

82. Проскуріна Н. М. Методологічні підходи формування аудиторських процедур. *Фінансова система. Наукові записки. Серія «Економіка»*. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/162041178.pdf>

83. Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. Організація і методика аудиту : навч. посіб. Київ : Каравела, 2004. 568 с.

84. Сабурова А. Д. Аудит дебіторської заборгованості : сутність та особливості. *Аудит : минуле та сьогодення : збірник статей молодих вчених*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2019. Вип. 5. С. 220-226.

85. Огійчук М. Ф., Новіков І. Т., Рагуліна І. І. Аудит: організація і методика : навч. посіб. Київ : Алерта, 2020. 584 с.

86. Сабурова А. Д. Управління дебіторською заборгованістю. Облік. *Економіка. Менеджмент*: міжнар. збір. наук. пр. Луцьк : Луцький національний технічний університет, 2019. Вип. 1 С. 218-222.

87. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій : навч. посіб. / за ред. Л.В. Балабанової. Київ : Знання, 2005. 185 с.

88. Andiola, L. M., T. A. Lambert, and E. J. Lynch. 2018. Sprandel, Inc.: Electronic Workpapers, Audit Documentation, and Closing Review Notes in the Audit of Accounts Receivable. *Issues in Accounting Education* 33 (2) : PP.43-55.

89. Loeb, S. E. (2015). Active Learning: An advantageous yet challenging approach to accounting ethics instruction, *Journal of Business Ethics*, 127, PP. 221-230.

90. Morrow, M.L., and S.R. Stinson. 2016. Mr. and Mrs. Smith: A Student Introduction to Federal Tax Compliance and Documentation. *Issues in Accounting Education* : 31 (1), PP. 119-132.

91. Edmonds, M., T. Miller, and A. Savage. 2019. Accounts Receivable: An Audit Simulation. *Journal of Accounting Education* 47 (C) : PP. 75-92.

92. Blix, L. H., W. Blix, M. Edmonds, E. S. Keenan. 2019. Southern Industries: A Realistic Simulation of Substantive Testing for Accounts Receivable. *Issues in Accounting Education Teaching Notes* 34 (4): PP. 1-12.

Методи формування політики управління підприємством	Етапи формування політики управління	
	1	2
І. А. Бланк [9]		<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства в попередньому періоді; 2. Формування принципів кредитної політики по відношенню до покупців продукції; 3. Визначення можливої суми фінансових ресурсів, що будуть інвестуватися в дебіторську заборгованість по товарному (комерційному) і споживчому кредиту; 4. Формування системи кредитних умов; 5. Формування стандартів оцінки покупців і диференціація умов надання кредиту; 6. Формування процедури інкасації дебіторської заборгованості; 7. Забезпечення використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості; 8. Побудова ефективних систем контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості.
Г.Л. Кірійцев		<p>Доповнив І.О. Бланка і виділяє ще декілька етапів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Контроль фінансового стану дебіторів 2. При непогашенні боргу або його частини, встановлення оперативного зв'язку із дебітором на предмет визнання ним боргу, звернення до господарського суду з позовом про відшкодування простроченої дебіторської заборгованості; 3. Компенсація збитків з фонду безнадійних боргів.
Є. Дубровська та В.Смачило [39]		<ol style="list-style-type: none"> 1. Планування величини дебіторської заборгованості 2. Збір інформації про фінансове положення дебіторів 3. Контроль за величиною дебіторської заборгованості, який передбачає порівняння фактичних даних обліку з плановими чи бюджетними 4. Аналіз дебіторської заборгованості, в ході якого досліджуються і виділяються фактори, вплив яких призвів до появи відхилень фактичних параметрів стану дебіторської заборгованості від планових; 5. Розробка ряду альтернативних рішень або вибір оптимального рішення; фаза реалізації одного або декількох альтернативних рішень.
Інші запропоновані методи		
Т.Момот, Г.Бреславська [40]		Пропонують розробку ефективних стандартів кредитування
Л.Носач[41], Н.Новікова [42]		Вважають ефективним інструментом при управлінні дебіторською заборгованістю політику знижок.
О.Ареф'єва [43], І.Шестова [44]		Управління дебіторською заборгованістю полягає в формуванні ефективної кредитної політики

1	2
Л.Черненко [45]	Пропонує здійснювати управління дебіторською заборгованістю через модель, яка передбачає порядок розрахунків з покупцями на умовах надання знижки, відстрочки платежу в прийнятних обсягах і термінах; диференційований підхід до покупців різних категорій та класів платоспроможності.
М.Білик [46]	Вважає, що покращення управління дебіторською заборгованістю можливе за умови посилення контролю через створення на підприємстві спеціальних підрозділів.
О.Скорба [47], Т.Белялов [48] А.Карбовник [49], Н.Курта [50], Д.Грабчак [51], О.Агєєва, В.Здреник, Д.Глінкіна,	Пропонують застосування сучасних методів рефінансування при управлінні дебіторською заборгованістю.
А.Карбовник [49]	Розробив концепцію оптимізації розрахунку процента, який нараховується дебітору за користування комерційним кредитом, тобто дебіторською заборгованістю підприємства – кредитора.
Т.Басюк [52]	Розглядає еструктуризацію як важливий етап політики управління дебіторською заборгованістю.
Н.Вахрушина [53]	Пропонує здійснювати управління дебіторською заборгованістю через створення системи управління нею, що ґрунтується на засадах критичного терміну оплати.

Методи управління дебіторською заборгованістю	Автори	Методи рефінансування дебіторської заборгованості			Інкасаційні методи та інструменти управління дебіторською заборгованістю						
		Облік векселів	Форфейтинг	Факторингові операції	Психологічні	Економічні	Юридичні	Фізичні	Взаємозалік	Врахування платежів до бюджету	Реструктуризація
	Приказка Г.Д., Підгірна А. Л. [54]	+	+	+							
	Біломістна І.І., Хотяненко Ю.В. [55]			+							
	Василюк. М.М. [56]	+		+							
	Дубровська Є.В. [57]	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	Бровко О.Т., Боцвін О.С., Шмунь Н.В. [58]				+	+	+	+			
	Павлюк Т.С., Рудницька О.М. [59]				+	+	+	+			
	Грабчак Д.В [60]										+
	Левченко Н.М., Кравченко Г.В. [61]		+								
Левківська О.О. [62]	+	+	+								
Лігоненко Л.О., Новикова Н.М. [63]	+	+	+					+			

№	Найменування методу та порядок розрахунку	Переваги	Недоліки	
				1
Порівняльна характеристика методів визначення резерву сумнівних боргів	1	Застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості (визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів)	1. Одержання найбільш точної чистої реалізаційної вартості дебіторської заборгованості 2. Надає можливість здійснювати аналіз кожному дебітору.	1. Трудомісткий, оскільки потребує детального вивчення платоспроможності всіх дебіторів і визначення тих з них, які не погасять своєчасно заборгованість.
				2. Труднощі в отриманні реальної інформації про стан платоспроможності дебіторів. 3. Ступінь точності результату має суб'єктивний характер, так як залежить від наявності достовірної інформації про дебіторів та кваліфікації експертів, що надають інформацію. 4. Можливо застосовувати лише за незначної кількості дебіторів.
	2	Застосування коефіцієнта сумнівності (визначається шляхом множення суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності (Кс))		
2.1	Визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході	1. Дотримання принципу обачності. 2. Порівняна простота розрахунку. 3. Можливість застосування лише за наявності тісного взаємозв'язку між обсягом реалізації та сумою безнадійних боргів за попередні роки.	1. Недотримання принципу відповідності доходів і витрат (так як періоди, у яких була здійснена реалізація та відображені безнадійні борги є різними).	

1	2	3	4
2.2	Класифікації дебіторської заборгованості за строками непогашення	<p>1. Ґрунтується на інформації, що є в наявності у бухгалтера.</p> <p>2. Можливість застосування підприємствами з великою кількістю дебіторів.</p>	<p>1. Труднощі пов'язані з неможливістю в розподілу дебіторів для кожного з них різних термінів погашення .</p> <p>2. Розрахунок є містким процесом та складною процедурою для виконання.</p> <p>3. Відсутнє нормативне регулювання кількості попередніх періодів, що потрібно враховувати для розрахунку.</p> <p>4. Коефіцієнт сумнівності за заборгованостями дебіторів колишніх періодів застосовується для оцінки дебіторів, що є не цілком коректним .</p> <p>5. Відсутня можливість оперативного контролю за переміщенням «сумнівних» дебіторів з однієї групи сформованої за строками непогашення в іншу.</p>
2.3	Визначення середньої питомої ваги списаної протягом періоду дебіторської заборгованості. у сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3-5 р.	<p>1. Ґрунтується на інформації, що є в наявності у бухгалтера.</p> <p>2. Дотримання узгодженості доходів та витрат.</p>	<p>1. Трудомісткий з відносною складністю розрахунків через використання великого наявності у бухгалтера обсягу інформації (за останні 3–5 років).</p> <p>2. Визначення теперішнього резерву сумнівних боргів на основі минулого досвіду.</p>